

SEMMEIWEIS.

Néhai SEMMEIWEIS IGÁNCZ, budapesti kir. magyar tudományegyetemi tanár emlékére a tudományegyetem aulájában 1906. évi szept. hó 30-án megtartott ünnepély.

Szeptember 30-án, vasárnap folyt le a tulajdonképeni Semmelweis-ünnepély, amelyre a végrehajtó-bizottság meghívta a nagy külföldet, országokat és népeket, akik az emlék létesítéséhez adományaikkal hozzájárultak vagy Semmelweis tanítása befogadásával és hirdetésével tanúságot tettek, hogy nagyságát elismerik, geniusának hódolnak.

Hónapok óta folyt a lázas munka a végrehajtó-bizottság tisztikarában, amelynek minden igyekezete, minden ambíciója csak az volt, hogy az ünnep méltó legyen az ünnepelt mivoltához. Nem is zavarta a szép kilátásokat semmi, csak az utolsó hetekben szokatlanul korán bekövetkező és tartós őszi eső és a kőműves-strike, amelyek egyformán fenyegettek, hogy a Carrarából éppen megérkezett márványtömbök szét-szórva maradnak az Erzsébet-tér sarkán és az emlék-szobor felépítése a kellő időre nem lesz meg. De megkönyörült az Ég is és akadtak munkás kezek is, úgy, hogy az éjjelt is nappallá téve, a szobor, Strobl Alajosnak e remekbe készült alkotása a leleplezés előtt, utolsó éjszaka, minden környezeti díszítésével együtt elkészült. Ámde ez csak úgy volt megvalósít-

ható, hogy a végrehajtó-bizottság rendkívüli támogatásban részesült a székesfőváros hatóságai: a tanács, a középítési hivatal igazgatója, Heuffel Adolf és a rendőrség részéről, akik mind összeműködtek, hogy fennakadás ne legyen és a már külső országokból gyülekező vendégek teljesen készen láthassák a szobrot.

A szobor leleplezése eredetileg már pünkösdre volt tervezve és tavaly, a német nőorvosok kielői kongresszusán, erre az időpontra is hívtuk meg az összegyűlt kartársakat, akik számosan ígérték megjelenésüket. Az időpont megváltoztatása nem ártott az ünnepélynek, de azok a rések, amelyek a külföldi képviselőket bekövetkeztek, mégis csak annak tulajdoníthatók, hogy a nyári szünet legvégén és az iskolai év küszöbén a messze távolból még nagy útra kelni mifelénk sokaknak lehetetlenné vált, akik pedig — amint azt ki is fejezték — nagyon szerettek volna tanui és részesei lenni Semmelweis internacionális emléke solennis inaugurálásának.

A vendégek szombaton este mind itt voltak és az orvosegyesületi díszülés után a Hungáriában összegyűlt végrehajtó-bizottsági tagok már itt köszönthették őket és informálhatták az ünnep részleteiről. Néhányan elhozták magukkal feleségeiket is, akikkel csakhamar megismertették a magyar nők báját, szeretetreméltóságát és szellemességét: Tauffer és Bókay udvari tanácsosok feleségei, akik erre az ismerkedésre a Hungáriába kegyesek és kedvesek voltak elfáradni. A külföldiek közül feleségükkel jöttek: Schultze B. Jénából; Herff O. Baseltől és Schürer v. Waldheim Bécsből.

Vasárnap d. e. 10 órától fogva gyülekeztek már a meghívott testületek képviselői az egyetemi aulában, amely délszaki növényekkel volt díszítve s amelynek

karzatát csakhamar elfoglalta a nők virágos koszorúja. A külföldiek a Rector Magnificus szobájában gyülekeztek és ott mutatkoztak be az Egyetemi Tanács tagjainak. Oda lépett be a kormány képviselőjében megjelent cultusminister, Apponyi Albert gróf s két államtitkárja Molnár Viktor és Tóth János is, valamint tanácsosai: Tóth Lajos dr. és Gopcsa László dr.

Pontosan, kitűzött időben 10^{1/2} órakor vonultak be az aulába az egyetem dignitáriusai, élükön a Rector Magnificussal, mindannyi díszmagyarban és helyet foglaltak az emelvényen, ahol még a két ünnepi szónoknak: Bársony János tanárnak és Győry Tibor magántanárnak volt helye. Mögöttük díszben állottak és a rectori méltóság, meg a fakultások jelvényeit tartották a pedellusok.

Az emelvénynyel szemben az első sorban középen ült a közoktatásügyi kormány feje, Molnár és Tóth államtitkárok, Tóth Lajos és Gopcsa László tanácsosoktól körülvéve.

Az egyetemi méltóságoktól jobbra foglalt helyet Semmelweis családja: özvegye és hajadon leánya, Margit; férjezett leánya: Lehotzky Kálmánné v. b. t. t. neje négy gyermekével, akinek fiai viselik a Semmelweis nevet is; Semmelweis nővére, Júlia, özv. Ráthné, fiával Ráth Péter udvari tanácsossal és unokájával.

A másik oldalon ültek a végrehajtó-bizottság tagjai, élükön Tauffer Vilmos dr. elnökkel, és a tisztikar többi tagjai: Elischer Gyula, Dirner Gusztáv és Temesváry Rezső.

Közvetlenül a végrehajtó-bizottság asztala előtt ültek a külföldi képviselők, névszerint a következők:

Schultze B. dr. prof. emer. v. b. t. t. ő Excellenciája, Jena; Weckerling H. dr. tanácsos, Friedberg;

Asch R. dr. docens, Breslau; Duka A., London; Chrobak R. dr. prof. udv. tanácsos, Bécs; Schauta Fr. dr. prof. udvari tanácsos, Bécs; Neumann Gyula dr. docens; Herczfeld K. dr. prof.; Halban J. dr. docens; Mandl L. dr. docens; Laczkó dr. docens, Fischer dr. igazgató és Schürer v. Waldheim dr., valamennyien Bécsből; Fibiger J. dr. prof. Kopenhága; Pestalozza E. dr. prof., Róma; Bossi L. dr. prof., Genua; Guzzoni Degli Ancarani dr. prof., Messina és Herff O. dr. prof., Basel.

A hazai testületek és egyesületek képviselői közül ott láttuk az első sorokban:

FÜLEPP KÁLMÁN főpolgármester, BÁRCZY ISTVÁN polgármester, a székesfőváros képviselőjében; SZABÓ DÉNES dr. és RIEGLER GUSZTÁV dr. egyetemi tanárok a kolozsvári Ferencz József-egyetem és annak orvosi kara részéről; K. JÓNÁS ÖDÖN a József-műegyetem rectora; HUTYRA FERENCZ és BUGARSZKY az állatorvosi főiskola rectora és prorectora; HEINRICH GUSZTÁV dr. a magyar tudományos Akadémia képviselőjében; MÜLLER KÁLMÁN, dr. az országos közegészségi tanács elnöke; KORÁNYI FRIGYES dr. az Igazságügyi Orvosi Tanács részéről, annak alelnökével, RÉCZEY IMRE dr.-ral együtt; a Közmunkák Tanácsának elnöke: GROMON DEZSŐ báró; LUKÁCS GYÖRGY dr., v. b. t. t., a József kir. herczeg Sanatorium-egyesület elnöke; BABARCZI-SCHWARTZER OTTÓ, a magyar sztr. korona országai Vöröskereszt-egyesületének főgondnoka; BÓKAY ÁRPÁD dr., a budapesti kir. Orvosegyesület elnöke; ILOSVAY és GERLÓCZY, az országos közegészségi egyesület nevében; RUFFY PÁL, az állami gyermekmenhely országos felügyelője; CHYZER KORNÉL dr., a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlése központi választ-

mányának elnöke; KÉTLY KÁROLY dr., az Orsz. orvosszövetség elnöke; GLÜCK FRIGYES és BÓKAY JÁNOS dr., a Stefánia-gyermekekórház részéről; MYRDACZ PÁL dr. cs. és kir. főtorzszorvos és KEPES GYULA dr. m. kir. honvédfőtorzszorvos, a hadsereg kétféle katonaorvosi kara képviselőjében; HORVÁTH GÉZA dr. a Nemzeti Múzeum részéről; TÉREY GÁBOR dr., a Szépművészeti Múzeum képviselőjében; JÁRMAY GYULA dr., mint a Gyógyszerésztestület elnöke; ERŐSS GYULA dr., a Poliklinikai egyesület igazgatója; BÓKE GYULA dr., a Samaritanus-egyesület elnöke; RÓZSAFFY A. dr., rendőrfőorvos; BRÜLL J. dr., angol konzul; PAPP SAMU és RÁKOSI BÉLA, a bpesti orv. kör. elnökei; özv. HERICH KÁROLYNÉ, mint a Mária Dorottya-egyesület alelnöke, valamint NEUMANN ÁRMIN dr.-né és WEISS FÜLÖP dr.-né úrnők; NAVRATIL dr., DOLLINGER dr., LANTOS dr., ADLER Zs. dr., ÁNGYÁN dr. bizottsági tagok.

Ott láttuk továbbá az első sorokban: SZILY KÁLMÁN-t és GYULAY PÁL-t, DÉCSEY ZSIGMOND dr. curiai tanácselnököt, NAGY ÖDÖN min. tanácsost, VESZPRÉMY JÁNOS nyug. curiai tanácselnököt, RICKL GYULA min. tanácsost nejével, EMICH GUSZTÁV udv. tanácsost nejével, ORTVAY TIVADAR dr. apátot, RADISICS JENŐ udv. tanácsost, ZSIGMONDY GÉZA min. oszt.-tanácsost, THIRING GUSZTÁV dr., stat. hiv. igazgatóját. A budapesti tudományegyetem és a műegyetem tanárai közül a következőket: THAN, VÉCSEY, REJTŐ, BITA, TÖRÖK A., FERENCZY Z., BALOGH, ALEXANDER B., BEKE, KÖVESLIGETHY, RADOS, MARCZALI, FERENCZY J., ZIPERNOVSZKY, RÁ CZ J. dr., PLÓ SZ B. dr. és FARKAS GÉZA, LIEBERMANN JANNY, GRÓ SZ E., JENDRÁSSIK, SZILY, TERRAY, ÓNODI, HAVAS, HIRSCHLER, GOLDZIEHER, IRSAY, KUZMIK, MORAVCSIK, KORÁNYI, THANHOFFER professorokat. — A vidéki

bábaiskolákból eljöttek; VELITS D., KONRÁD M., NOVÁK E., KENÉZY GYULA, KREUTZER KÁROLY, DOKTOR SÁNDOR, REISMANN ADOLF.

Képviseltették magukat még a következő hazai testületek: a fővárosi összes kórházak és klinikák, a poliklinikai egyesület, a budapesti összes orvosegyesületek és társasclubok, az országos bábaiskolák, az országos orvosszövetség vidéki fiókjai, a vidéki orvos- és gyógyszerész-egyesületek, nevezetesen a pozsonyi, nyitrai és borsodmegyei, az Erdélyi múzeum-egyesület, Magyar orvosi könyvkiadó-társulat, a Délvidéki fehérkereszt gyermekvédő-egyesület, Délmagy. term.-tudom. társulat (Szigeti dr.), Erzsébet királyné Sanat.-egyesület, Orsz. balneolog. egyesület, Fehérkereszt orsz. lelenczház-egyesület, Magyar fogorvosok Egyesülete, Stomatologusok orsz. egyesülete, Duna-balparti közkórházak főorvosai, Charité-kórházegyesület, Mária Valéria-gyermekmenedékhely, Kereskedelmi kórház, Közkórházi orvostársulat, Bp. önk. mentő-egyesület, az Orvosszövetségnek: bars megyei fiókja (Trommer J. dr.), fejérmegyei fiókja (Fanta A. dr.), veszprémi fiókja (Vadnay Sz. dr.), pozsonyi fiókja (Tauscher B. dr.), komáromi fiókja (Lipscher dr., Ferenczy dr.), trencsénvármegyei fiókja (Pattantyus dr.), Budapest-Terézv. orvostársaság, Budapesti gyak.-orvosok segélyzőegyesülete, Bpesti orvosi kör és segélyegylet, Bpesti orvos-club, casino, Mária Dorottya-egyesület, Magyar baba-egyesület, Orvostanhallgatók önképző és segélyegylete.

Az egyetemi tanács tagjaiként az emelvényen ott ültek: AJTAY K. SÁNDOR, a Rector Magnificus; töle jobbra DEMKÓ GYÖRGY és LENHOSSÉK MIHÁLY, balra KMETTY KÁROLY és HEGEDŰS ISTVÁN dékánok, mögötte

a prodékánok: GENERSICH ANTAL orvos, SZÉKELY ISTVÁN hittudományi, PASTEINER GYULA a bölcsészeti és KIRÁLY JÁNOS a jogi fakultás részéről.

A Rector Magnificus a következő beszéddel nyitotta meg az ünnepi ülést:

Tekintetes Egyetemi Tanács!

Nagytiszteletű Egyetemi Közgyűlés!

Alma Materünk Annaleseiben lapozgatva, épen ez órának 41 évi fordulóján, 1865 Szent Mihály hava 30-áról, boldogult rectori elődöm, Schopper, későbbi rozsnyói püspök tollából eredő, következő feljegyzést találok:

„... Van egyetemi ez évi életünk tüneményei közt egy oly esemény is, mely kezdetében barátilag érző kebleinket iszonyúan megrázkódtatá, még azokat végre a végvesztesség keserű bánatával tökélyesen elárasztá. Nem leend szükségem, hogy a t. gyülekezetet arra figyelmeztessem, hogy néhai Semmelweis Ignác orvos és sebésztudor, szülésmester, az elméleti és gyakorlati szüléset tudós és érdemdús tanáráról szólok, kinek tíz évi ernyedetlen és fényes egyetemi működése után a mennyei atya kifürkészhetetlen végzése meghomályosítá szellemi világát, hogy nemsokára testi szemeit is befogva, szenvedéseit megelégelve, az élők sorából kiszólítsa. Villámcsapás volt ezen szomorú esemény mindnyájunkra a derült égből! Veszteségét egyetemünkkel a két ikerfőváros, sőt mondhatni az egész magyar hazánk fájlalja. Egyetemünk benne egyik fénycsillagát, az orvosi kar lelkes és fáradhatatlan tagtársát, *a szenvedő nőnem reményének legszilárdabb horgonyát*, rokonai és ismerősei hű barátjokat gyászolják. Homályborította szelleme az emberi

élet fogyatkozásaiából kivetkezve, az örök igazság fénytengerében gyönyörködjék mindenkor. . . .“

Íme, így érezett és így ítelt az akkori jelen. De „az igaz kitör a sírból és eget kér“. Feltámadunk!...

A 41 év előtti gyászt felváltó mai megdicsőülési ünnepen Semmelweisunknak „az örök igazság fénytengerében gyönyörködő szelleme“ örvendezve tekint ránk, midőn az akkori jelennel szemben mi késői utódok konstatáljuk a tényt, hogy az ő halálában „a szenvedő nőnem reményeinek legszilárdabb horgonyát“ el nem vesztette, sőt inkább az ő halálával megpecsételve nyerte meg; mert hiszen az emberek között minden nagy igazságnak természete, hogy a keresztre feszítés tényével váljék az emberiség közkincsévé. Ilyen egyszerű és nagy igazság Semmelweis igazsága, amely a teremtés remekét a teremtés helyettesítésénél lappangó gonosztól menti meg. Az ő igazsága egy teljes, egy egész igazság, amely változatlan és örök, amely hogy mindenkinek kincse legyen, már többé nem a tudomány dolga, hanem a társadalomé, hogy legyőzze azon három legnagyobb ellenségét: a tudatlanságot, a bűnt és a szennyet, amelyek már egyedül lehetnek akadályai a Semmelweis igazsága gyakorlati érvényesülésének.

De nem az én feladatom Semmelweis egyéniségének, életének és halálának és az ő küzdelmes nagy igazságának a méltatása; tiszttem csupán az, hogy mai ünneplésünk bevezetésében némi tájékoztatást nyujtsak ennek keletkezéséről.

Mi ismertük és alkalmaztuk Semmelweis tanításait s a magyar anyák szerencsések voltak, hogy az ő „horgonyukat“ már Semmelweis életében bírták; míg a külföld csak később és nagy ellenkezés árán

fogadta el Semmelweis tanait. De viszont emlékeztének cultusában előttünk járt és elsősorban Hegar freiburgi egyetemi tanára a megindítás érdeme. Ez a német gynaekologus-professor volt az, aki megbízta akkor hazatérő assistensét, Tauffer Vilmos tanártársunkat azzal, hogy Semmelweisnek még élő kortársaitól Semmelweisnek életéről és működéséről neki adatokat küldjön, s ezen adatok felhasználásával írta meg Hegar, Németország gynaekologusainak mai nestora azon dolgozatát, mely az azután világszerte megindult Semmelweis-cultusnak kezdetét képezte. Egyidejűleg Egyetemünk Orvostani Tanártestülete Semmelweis emlékének megörökítésére kebeléből egy bizottságot küldött ki, amely az orvosi rend szélesebb talaján előbb Markusovszky, később Kézmárczky s ezek elhunytával Tauffer tanár elnöklése mellett fejtette ki azon, elsősorban ugyan Egyetemünk, de azután az egész magyar társadalom elismerésére méltó tevékenységet, amelynek első következménye volt Semmelweis hamvainak hazaszállítása és a Kerepesi-út melletti temetőben azon díszes síremléknek a felállítása, amely a hygieniai és demographiai congressus alkalmával a külföld összes nagy nemzetének képviselői koszorús emlékezete mellett avattatott fel, amely alkalommal a Magyar Tudományos Akadémiában Hueppe, prágai tanár emlékbeszédet is mondott. Ennek az ünneplésnek folytatását képezi a mai szobor- és emléktábla-leleplezés, amely egy oly internationalis gyűjtés eredménye, amelynek több mint kilencztized része hazai és külföldi orvosoktól került össze; joggal mondhatni tehát, hogy a ma leleplezendő emlékmű az egész világ orvosainak filléreiből épült fel. A Semmelweis-emlékezet ezen második sza-

kaszában Orvostudományi Karunk kiküldöttei által alakított emlékbizottságnak Londonban élő hazánkfia, Duka Tivadar, ki Egyetemünknek tiszteletbeli doctora is, volt különösen segítségére, aki a nemzetközi gyűjtésben azután vezérszerepet vitt angol orvosok széleskörű érdeklődését keltette fel, különösen Sir Spencer Wells Bart., az ő kebelbarátjának megnyerése útján. Az angol nősebészet ezen legelsősorandú kitünősége, aki Semmelweis tanainak első külföldi követői közé tartozott, és aki a szellemvilágban, mint Semmelweisnak rokonlelke, ugyanazon imaginatio sugallásának hatása alatt állva, más téren, más körülmények között, az okok ismerése nélkül, tisztán tapasztalati alapon, avagy mondjuk ösztönszerűleg hasonos elveknek hódolt, volt az, aki az angol orvosokat az emlékszobor ügyének tömegesen hódoltatta meg, amidőn a londoni Royal College of Physicians gyűlésén a következő szavakat mondta:

„A terv, hogy Semmelweisnak egy nemzetközi emlék állíttassék, nagy jelentőséggel bír már azáltal is, hogy az alakuló gyűlés ezen tekintélyes helyiségben tartatik. Nincs szükség tárgyalnom a kérdést, hogy mi oknál fogva érdemli meg ezen ügy pártfogásunkat! Azért különösen, mert amit Semmelweis tett, az becsületet árasztott nemcsak reánk, de az egész orvosi karra, nemcsak szülőföldjén, de itt, a mi hazánkban is, sőt az egész világon; nekünk erkölcsi jó érzés méltányolni az olyan munkásokat, akik az emberiség javán fáradoznak, akik megfigyelik a betegségek okait és megtalálják a módját, hogyan lehessen a vészes kórfolyamatoknak elejét venni és emberéletet megmenteni. Ezt tette Semmelweis és az ő cselekedete megtiszteltetést ad nekünk és határtalan jótéteményt

oszt betegeinknek. Méltó tehát Semmelweis a felállítandó emlékre. Önmagunkat tiszteljük meg, ha honfitársainak szándékát magunkévá tesszük.“

Illendő, hogy a mai ünnepi hangulatot zavaró dissonáns szót ne említsek, csupán annak a jelzésére szorítkozom, hogy egy emberöltőnek kellett lefolynia Semmelweis halála és a mai ünneplésünk napjai között, s csupán abbeli megindulásomnak adok kifejezést, hogy nekem jutott a mai ünnepi közgyűlés megnyitásának megtisztelő szerencséje, aki előtt mint másodéves orvostanhallgató előtt, a küszöbrelépés órájában zárult be Semmelweis tantermének ajtója, aki kortársaimmal együtt már csak azokat a kék papírborítékos nyílt leveleket olvashattuk, amelyeket a mi Semmelweisünk a külföld akkori korifeusaihoz felvilágosító, majd könyörgő, később elkeseredett hangon intézett.

Inkább örömemnek és az Egyetem nevében hálás köszönetemnek adok kifejezést a legutolsó idő gyors munkájának, a megvalósítás, a végrehajtás körül annak a fáradhatatlan tevékenységnek, amelyet az egész emlékbizottság és ebben különösen TAUFFER VILMOS dr., DIRNER GUSZTÁV dr., ELISCHER GYULA dr. és TEMESVÁRY REZSŐ dr. tanártársaim kifejtettek.

Ezek után átadom a szót napirendünk második pontjához képest Bársöny János dr. tanártársamnak, mint az emlékbizottság orvostanári kara küldöttjének.

BÁRSÖNY JÁNOS felállott és nagy hatással mondta el sok szónoki díszben ékes, sok fenkölt gondolatban tartalmas beszédét, amint következik:

Igen tisztelt Hölgyek és Urak!

Nagy kitüntetésnek tartom, hogy az Egyetem orvoskarának tanártestülete engem bízott meg azzal,

hogy a mai ünnepen a nevében szót tegyek. A megbízás horderejét annak valódi értékében méltányolni tudja mindenki, aki itt van s aki már azzal, hogy ezen az ünnepélyen megjelent, nemcsak azt dokumentálta, hogy a mi gyülekezésre szólító felhívásunk célját és a gyülekezésünk jelentőségét jól ismeri, hanem azt is, hogy tiszteletet tud érezni és hálával adózik azok iránt az elmúlt idők és embertársak iránt is, akiknek az életéből és munkálkodásából a jólétet az egészségre kamatozó tőke útján örökölte. Megbízatom magasztos voltának teljes tudatában nem mulaszthatom el kijelenteni, hogy tisztában vagyok azzal is, hogy a kitüntetés nem az én szerény személyemet, hanem azt a hivatalos állást illeti, melyet Isten és a felséges király kegyes jóvoltából szerencsém van betölteni.

Azt hiszem, tisztelt gyülekezet! hogy minél tovább él egy ember, minél inkább törekszik szellemi látókörét terjeszteni s minél többet gondolkodott azon, amit életében már látott, hallott, tapasztalt és tanult, annál elégedetlenebb önmagával, annál tökéletlenebbnek, tudatlanabbnak, annál kisebbnek érzi önönmagát. Én most, ebben az ünnepélyes pillanatban, e díszes közönség között, ezen a pódiumán a tudománynak, egy felemelő kötelesség érzésével a lelkemben, most érzem életemben magam a legeslegkisebbnek, egy paránynak, egy olyan vakmerő paránynak, amely fel mer tekinteni az égre, az égen a napra és arról akar hangos szóval dicséretet mondani.

Merésznek látszik a hasonlatom akkor, mikor egy embert az égi testekhez hasonlítok és én mégis azt hiszem, hogy most, a mai ünnepen jó a hasonlatom. Iszen a napot, a holdat, a csillagokat, az égi

testeket is mind együtt csak azért szeretjük és dicsőítjük, mert életet tudnak adni s élni hagynak minket, meg az ő melegük és világosságuk is nemzedékről-nemzedékre örökül marad épúgy, mint ahogy értékes örökségünk az is, amire rövid életű társaink búvármunkája tanított bennünket. Igaz, hogy míg az ég testei örökké ott lebegnek a messze aetherben és fáradság nélkül tekintgetnek reánk, addig az ember teste rövid évek alatt belefárad élni, akkor meg csakhamar elkorhad, elhamvad. Ez a test meghal, de a szellem szintén csak világít, messze és örökké.

Egy ilyen nagy, a föld kerekét bevilágító szellem tiszteletére gyűltünk ma mi össze. A mi kegyeletünk végtelen! A méltó elismerés nyilvánítására összejöttek a világ minden részéből, a távol idegenből is sokan azok, akik lelkesek, sokan tudósok, olyanok, akik a dicsőt dicsőíteni, az érdemet ünnepegni, akik ideálért lelkesedni tudnak. Minden népnek vannak nagyjai; és természetesen minél nagyobb, számosabb és gazdagabb az a nép, annál inkább meg van adva az alkalom és a mód arra, hogy a fiai közül sokan és nagyra megnőjenek. A keveset elnyomja a több és az erősebb. A szegény csak gyalog jár, úgy meg messze nehezen jut. A nagy, a világot hódító nemzetek milliói közül gyakrabban roppen fel egy-egy a földre fényességet s tudást lehintő üstökös vagy planéta, mint azok közül, akik számban kevesen, a mindennapi élet és a létkérdés harczaival vannak elfoglalva.

Különös ünnepünk tehát nekünk ez a mai nap, amelyen büszkén nézhetünk fel mi is a magas égre, mert rajta világít a mi planétánk is, akinek a gond és munkától megöregedett domború homlokán ott ragyog a glória, amely szelid, meleg sugarakat hint északra,

délre, keletre és nyugatra egyaránt. Édesanyánkat, testvéreinket, magunkat köszönhetjük e sugaraknak, — tisztelt Uraim! — Igen, az a planéta valamikor a földön járt és ember alakjában gyötrődött egy szomorú problémán. Mindnyájunk anyja, a világ decoruma, az asszony veszett, pusztúlt halomra és pedig épen akkor, amikor a legszebb és legszentebb kötelességét teljesítette. Több asszony élete égett évente ki a szörnyű láz kísérete mellett, mint amennyit a dühösen pusztító járványok együtt és összesen vagy amennyi életet egy háború kioltott. Hogy példát is mondjak: az orvostudomány egyik régi otthonának statistikája szerint 60 év alatt 20 millió lakos közül közel 400,000 érett asszonyélet esett áldozatul a nagy betegségnek. Könnyen érthető, hogy a mélyen gondolkodó, tudós ember érzékeny lelkére hullott az a sok keserű csepp, amely egy-egy veszteség felett a szeméből kicsordult, s az is érthető, hogy ha az ilyen csepp éget szívet, lelket, agyat, melynek izgalmas munkája még békében nem hagy sem nappalt, sem éjjelt. Aki állott valaha árvák között haldokló asszony ágya mellett, az tudhatja csak megérteni a fájdalmát egy jó embernek, a keserűségét és nyugtalan elégedetlenségét annak, aki segíteni volt hivatva, aki bár segíteni óhajtott, tehetetlenül állott s akinek a szemei előtt a sötét jelenetek naponként és sűrűn ismétlődtek. Szomorú nappalok s álmatlan éjszákák hosszú sorozata váltogatta egymást, míg végre kipattant az isteni szikra, mely felderítette a homályt. Ez az a szikra, melyet ott látok az öreg homlokon, — ebből fejlődött körötte glória. A kis szikra előbb csak egy koponyában gyújtott fel világot, ma már körülszaladta ezt az egész földet. Ez volt az a méces, mely nappá nőtt s ez az a nap, amelynek fényénél

haladunk előre s amely melegével gyermeket nevel, kiváltképen pedig édesanyánk, asszonyaink egészségét, életét ápolja.

Tisztelt Uraim! Egy kis sejtből, melyet szabad szemmel épen még látni lehet, fejlődik ki az a csodálatos complexuma a tökéletes rendszereknek, melyet embernek nevezünk. Ezeknek a rendszereknek zavartalan működése az egészséges élet. A megszületett kisember hónapok óta már él, rendszerei szorgalmasan végezik munkájukat, a szervezet épül és tökéletesedik. Ennek a tökéletesedésnek a mértéke szerint fejlődik ki az értelem, a gondolkodás, az ész. Amíg a rendszerek munkájában az összhang sértetlenül fennáll, addig azt nem is szokás észrevenni, amint azonban valahol a munka hiányos, megbomlik az eddig észre sem vett rend, inog az egészség, beteg az ember. Ez az az időpont, mely figyelmeztet arra, hogy az egyetlen igaz, positiv tulajdon az élet, — a legértékesebb kincs, meg annak a fundamentuma, az egészség. Az értelmes emberi lény ragaszkodik az élethez. Ami azonban emberi ezen a világon, az határidőhöz van kötve. Minden meggyöngyül, elromlik és előre ki nem számítható időben elpusztul, kialszik. Ha romlik valami, azt javítani szokták. A megsérült tulajdon javíttatására ahhoz értő mesterember való. Az egészséget is ilyen mesterek, az élet kérdését fürkésző emberek foltozzák. Ezek a többtől nagyban különböznek. Az ő dolguk közben csak a gond és aggodás bizonyos, az eredmény még mindig bizonytalan és kétes. Mesteremberek ezek is, azonban olyanok, akiknek a munkája csak a természet jóakaratával épülhet egészszé és akiknek örömét egy gyenge mozdulat már gyászba boríthatja. Ismerik maguk is jól a maguk sorsát. Félve örülnek ők, mert lelkük derűjét sűrűn

követi elégedetlenség, szomorúság, fájdalom és bánat. Szerény is ez a nép. Egy sem meri hinni, hogy az, amit valamikor elért, csupán az ő érdeme volna. Ez a köteles szerénység az alapja annak, hogy az orvosember fél az ünnepléstől. Visszavonul maga s nem szívesen dicsérgeti egymást.

Ma, tisztelt Uram, olyan kivételes napunk van, amelyen mindnyájan egyetértve, egy társunknak jóformán a magunk obulusaiból emelt monumentuma előtt rójuk le a tisztelet és kegyelet adóját s mert a mai napig már számokban fekszik előttünk az egészségben és életben nyert véghetetlen haszna az ő tanításának, azért nem maradhatunk a magunk körében szerényen és csendesen, hanem kiállunk erre a pódiumra hirdetni, hogy nemrégiben élt köztünk egy ember, aki megtanított arra, miként őrizhetjük a drága, a positiv életet s hogyan tartjuk vissza a hideg, az örökös halált. És ez az ember magyar ember, egyetemünknek a szülész-tanára volt! Nagy sorscsapás reánk, hogy hamar elvesztettük. Sok viszálykodás és lélekgyötrődés közt csak 47 évet élt s idegenben halt meg, elborult elmével.

Igen tisztelt gyülekezet! Az emberek egymást a földön érdemeik szerint körülveszik tisztelettel, fénynyel; az élőket feldíszítik címmel, rendjelekkel, a holtaknak szobrokat emelnek. A kitüntetésekben résztvesznek hadvezérek, politikusok, írók, művészek és az országra anyagi hasznot hárító egyéb talentumok. Ezek mind a jólétért dolgoznak, jól élni kívánnak, törekvésük pedig gyakran esik a más rovására. Most olyan elhunyt társunk emlékét jöttünk ünnepelni, akinek az „Életet“ van okunk köszönni. Nem egy országgal tett ő jót, hanem mindnyájunkkal, faj, vallás, nem és rang különbsége nélkül. Hálára köteles iránta mindenki! Legmé-

lyebb azonban, őszinte és örök a mi hálás érzésünk. Mi dolgozunk ma az ő kertjében s szemtől szemben látjuk gyümölcsözni azt a terebélyes lombot, mely az ő ültette cserjéből fejlődött. Ha az örökségünk nagyságát és annak mérhetetlen áldását tekintem, elfog az áhítat. Ilyen állapotban hálával telt szívvel nézek fel az égre, az Ő csillagára s fohászkodom hozzá: Semmelweis, tudós professor, világ jótevője, asszonyok mentője, árnyékold be szíved jóságával, szándékod tisztaságával, agyad tudásával az elménket, vezesd cselekedeteinket továbbra is s szellemeddel maradj közöttünk mind-örökre. Amen!

Most Tauffer Vilmos, a végrehajtó-bizottság elnöke hívta fel egymásután szólásra a külföldi képviselőket és felemelkedett elsőnek az agg SCHULTZE BERNÁT, jenai kiérdemesült professor. Ezeket mondotta:

Az emberiséget veszedelmes tévedéstől megszabadítani nagyszerű, boldogító és dicső cselekedet. Időbe, sőt küzdelmekbe kerül a jobb meggyőződést meggyökerezett tévedéssel szemben diadalra segíteni.

Mindez ráillik a férfira, akit ma ünneplünk, ünneplünk bánatos hangulatban, mert hisz azt a diadalt már nem érhette meg.

A gyermekágyi lázat a legrégibb időktől fogva cosmicus és légköri behatásoknak tulajdonították, amelyek elhárítása nincs hatalmunkban. Semmelweis felismerte, hogy az időnként pusztító kór oka elkerülhető fertőzés, olyan behatás tehát, melynek urai vagyunk s megjelölte az eszközöket, melyekkel a betegség távoltartható.

Évtizedekkel későbbi munkálatokra, Pasteur, Lister és Koch felfedezéseire volt szükség, hogy Semmel-

weis tanai általános elismerésben részesüljenek. Annál nagyobb jelentőségű Semmelweis felfedezése, mert ő megtaálta streptococcusok s egyéb bakteriumok ismerete előtt a gyermekági láz okait s értett azok eredményes leküzdéséhez.

Távolról sem értük el még a czélt, mely Semmelweis emberszerető lelke előtt lebegett, amelyet maga s mindnyájunk elé tűzött. De közelebb jutottunk a magasztos czélhoz, aminek fényes bizonyítékai a legnagyobb szülészeti klinikák legújabb tudósításai. És távol országokban is nyilván észlelhető Semmelweis tanításának áldásos hatása.

Bízatosan haladunk a czél felé, amelyet Semmelweis tűzött elénk s minden orvos szívében és ajkán élni fog a férfiú neve, aki megmutatta a helyes utat s elsőnek járta meg sikerrel.

Elsősorban mi orvosok vagyunk hivatva terjeszteni azt az áldásos jótéteményt, amelyben Semmelweis az anyákat s az egész világot részesítette. Ezért hálás hódolattal áldozunk ma a nagy férfiú szellemének.

A jenai egyetem orvosi kara engem bízott meg, hogy itt nyilvánosan is kifejezést adjak hálájának és elismerésének azon érdekért, amelyeket Semmelweis az orvosi tudomány és művészet terén szerzett.

Megbízott a „Német gynaekologiai társaság“ elnöke, hogy helyette tolmácsoljam a társaságnak Semmelweis iránt érzett tiszteletét, az emlékszóbor felállításán érzett örömét s üdvkívánatait.

Kötelességem továbbá a nagyrabecsülés és hála adóját leróni az „Egyetemes thüringiai orvosgyesület“ nevében. Végül pedig megbízásom tolmácsolni a „Német orvosszövetség“ tisztelet- és hálaszózatát, több mint 20 ezer német orvos egyesített szavát.

Ha szabad magamról is szólanom, bátorkodom elmondani, hogy azon — ma már ritka — szerencsés emberek közé tartozom, akik Semmelweist személyesen ismerték. Midőn a 60-as évek elején Bécsben időztem, átjöttem Budapestre csak azért, hogy tiszteletemet fejezzem ki a férfiú iránt, kinek érdemeit kiválóan nagyra becsültem.

Nagy elégtétel s szerencse számomra az, hogy ezen érzelmeknek kiváló testületek és sok ezer kartárs nevében a mai napon ünnepélyesen kifejezést adhattam.

Másodiknak szólott CHROBAK R., a bécsi orvosi fakultás nevében. Beszéde így hangzik:

Engedelmükkel mindenekelőtt örömemet s hálát fejezem ki azért, hogy fölszólítottak ezen ünnepelésben való részvételre.

Ha körütekintek, keveset látok az ünneplő közönség soraiban, aki még emlékezik azon rettenetes időre, amely minden esztendőben számos viruló nőt ragadott el a legnemesebb kötelességének teljesítése közben, amikor valóság volt a még ma is emlegetett szálló ige, hogy szülés alkalmával minden anya a sír szélén áll s amikor oly gyakran épen a segítő kéz vált kárhozat forrásává.

Boldogok, kik ama rettenetes időt már nem érték meg, akik mint egy haladottabb kor gyermekei, alig értik már a halál angyalának amaz öldöklését.

S úgy tetszik nekem mégis, hogy a világ minden kincséért sem válnék meg azon idők emlékeitől; mert csak így vagyunk képesek teljes mértékben felfogni a nagy ellentétet és azt az áldást, amely azon megismerésből származik, hogy a gyermekágyi láz és a sebesülési betegségek infekcióra vezetendők vissza.

A gyermekági láz eredetére vonatkozó korábbi feltevések meddősége, az elkerülésére foganatosított óvóintézkedések sikertelensége végre is azt eredményezte, hogy sokan néma megadással beletörődtek ama bizonyos, a Gondviseléstől megállapított halálozási törvénybe s a borzasztó halandóságot elkerülhetetlennek tekintették.

Ama kor emberei könnyedén túltették magukat a holtak hekatombáin; senkit nem szorongatott a felelősség érzete, a bűn tudata, amelynek nyomasztólag kellett hatnia abban a pillanatban, mikor az első fénysugár vetett világot a vérmérgezés okaira.

Ennek a bűntudatnak hatalmas serkentés gyanánt kellett szerepelnie oly lágykedélyű, jóságos és embertársait annyira szerető férfiúnál, amilyen Semmelweis volt. Háborgó lelke feltámadt ezen halandóság láttára s tiltakozott ellene. Elragadóan festi az erkölcsi kínokat, melyeket e halálozások miatt szenvedett. Hisz épen szíve jósága képesítette arra, hogy a sok balszerencse ellenére is lankadatlanul kutasson s céltudatosan haladjon a tövises, de egyedül helyes ösvényen. Ebben feltétlenül ő volt az első s ezért hálás szívvel nyújtjuk neki az elismerés pálmáját.

Én is azok közé tartozom, akik a mai napot megünneplik s erre némi jogosultságom van.

Hogy a *bécsi* orvosi fakultás nevében jelenek meg, az magyarázatát leli abban, hogy az ünnepezt orvosi kiképzését a bécsi egyetemen nyerte, ahol nagy befolyással voltak reá Skoda, Hebra és mások, de főképen a nagy Rokitansky, aki hatalmas rést ütött a speculatio és philosophálás módszerén s megvetette az előítéletektől és feltevésektől ment természetvizsgálás alapját.

Ott, Bécsben ihletett elmével látta barátja, Kolletschka halálát, aki vérző bizonyosságát adta nézetei jelentőségének, aki azon égi szikrát, azon fényt képviselte, amely először világított be a gyermekágyi láz aetiologiájának homályába. Semmelweis tehát Bécsben gyújtotta meg a fáklyát, amely bevilágított a szomorú éjszakába, ha nem is lobogott még ama tisztító lánggal, amelyet fel kellett volna szítani, hogy fénye diadalra segítse az igazságot s megoldassza az orvosok gondolkozását lenyűgöző százados burkot.

De más társulatok nevében is akarok Semmelweis szellemének hódolni: „A bécsi gynaekologiai társaság“, s „az orvosok cs. és k. társasága“, azon nagy és régi orvosi testület nevében, amely Semmelweis idejében az egész tudományos élet mozgató lelke volt. Annak ölében talált ő először lelkesült híveket, mikor annyira félreismerték s balul ítélték meg működését.

E társaságban mondotta 1847-ben B. Stalla, aki mélyen vonzódott Semmelweishez, e szavakat: „Hűs hajnali szellő lengi át a gyógyító tudomány birodalmát; szép jövőnek tekint elébe e tudomány, ha a jellemes érzület méltósága tör majd állandóan utat a józan és pártatlan kutatás szellemének.“

Ezen próféta szavak adják ama kor jellemzését.

Nagyjelentőségűek voltak azon előadások, melyeket Semmelweis 1850 május 15-én kezdett meg az orvosegyletben. Ezek alapján felszólítottatott a kormány, vegye vizsgálat alá Semmelweis tanait; ha ezt megteszi, ha ezen előadások szélesebb körű elterjedést nyernek s nem maradnak az ülések jegyzőkönyvébe eltemetve, úgy bizonyára másként alakul sok minden.

Nem feladatom Semmelweis örök érdemeinek méltatása, mert ezt méltóan megtenni szavam gyenge;

egyébként hol van ma oly szülészeti klinika, amelyet nem díszít a nagy férfi emlékképe, amely előadásait nem az ő történelmi méltatásával kezdi meg.

Nem illik az sem, hogy ma, az örömnép napján azon kellemetlenségekről s akadályokról szóljak, amelyek eredményezték, hogy Semmelweis tanai, amelyeket nemcsak szülészek, de jeles sebészek és pathologusok is megtámadtak, oly nehezen s oly későn jutottak diadalra.

A történelem, nevezetesen a szülészet története több ehhez hasonló esetről tud, de ekkora jelentősége egynek sincs. Hiszen hosszú időköz választja el Semmelweis első felléptét tanainak teljes érvényesülésétől, hosszú idő, melynek tartama alatt még számtalan emberélet esett az emberi vakságnak áldozatul.

Éveknek kellett még elmulniok, míg a tudományos munkálkodás alkalmassá tette a talajt azon nagy-szerű gyümölcsök megérlelésére, amelyeket Semmelweis mint egy szebb jövő képeit varázsolt elénk.

Most ide gyülekeztünk felavatni a szobrot, melyet Magyarország egyik legnagyobb fiának emelt hálás hazája s az egész világ orvosi kara.

Szívből üdvözlöm önöket ma, midőn leleplezzük azon férfi szobrát, aki az emberszeretet valódi apostola volt. Legyen ez az emberszeretet az összes népek orvosait összekötő kapocs, ez fűzzön össze s egyesítsen bennünket szent törekvésünkben: bajban és veszélyben rendületlenül segíteni embertársainkon.

Harmadiknak felhívta SCHAUTA FR. professort, aki szót kért, mint annak a klinikának főnöke, ahol Semmelweis mint assistens az ő nagy felfedezését tette. Schauta érdekes mondanivalója ez:

Mélyen tisztelt közönség!

Engedjék meg, hogy a mai ünnep jelentőségét néhány szóval hangsúlyozzam én is, mint az I. sz. bécsi szülészeti klinikának, azon klinikának képviselője, amelyen Semmelweis csaknem 60 évvel ezelőtt korszakalkotó felfedezését tette.

Bizonyára nem merő véletlen, hogy éppen a bécsi szülészeti klinikán jutott Semmelweis azon meggyőződésre, „hogy a gyermekágyi láz forrása bizonyos bomlott anyag, melynek azonban nem kell feltétlenül hullától származnia”: mert ezen tanról való meggyőződését Semmelweis azon időben, midőn bakteriologia még nem létezett, csak a statisztikából meríthette. Ámde a statisztikának csak úgy van bizonyító ereje, ha nagy számokkal dolgozik. Egy szülészeti klinika sem bocsáthatott akkora számokat a nagy bűvár rendelkezésére, mint a bécsi, amely azon időben már 63 éves multról s több mint 186.000 szülési esetről számolhatott be. De Semmelweis lángelméjének kellett e holt számokat életre ébreszteni s úgy osztályozni, hogy bizonyító erejük nyilvánvalóvá lett előtte s mindazok előtt, akik nyílt szemmel és füllel fogadták a tényeket.

Fájdalom, Semmelweis felfedezése nem találkozott kortársainál általános elismeréssel, mely pedig megillette volna. Igaz ugyan, hogy felfedezése mindjárt kezdetben gyümölcsöző volt, amennyiben a chlor-mészmosások és egyéb prophylaktikus szabályok alkalmazása révén az átlagos halandóság az orvosi klinikán ugyanazon százalékszámra süllyedt, mint a bábaklinikán, jóllehet azelőtt négyszerakkora volt.

Ám külső elismerés nem termett számára, mert hiányzott a kor embereiből a bensőséges meggyőző-

dés. Kortársai legnagyobb része csak szellemes feltevésnek tekintette tanítását, felfedezését.

E feltevés tudományos bizonyítékait csak a modern bacteriologia hozhatta meg.

Ma már senki sem kételkedik Semmelweis felfedezésének helyességében. És az eredmények, amelyeket tanainak következetes alkalmazásával és továbbképzésével elértünk, felülmulják magának Semmelweisnek legmerészebb álmait. Elértük, sőt felülmultuk az eszményt, melynek Semmelweis vértanúja lőn. Ma a betegedések száma is alig éri el az akkori halálozások számát. Klinikámon a halandóság az utóbbi években 6 : 1000-re szállott alá, amiből csak 4 : 10.000 esik a puerperális halandóság rovására.

Fogadják üdvkívánatainkat budapesti kollegáink a mai ünnepségen, amelylyel hazájuk nagy fiát és egyúttal önmagukat tisztelik meg. Mi bécsiek, akiknek régi teljesítetlen kötelességünk leróni hálaadónkat minden nemzetek és idők e legkiválóbb jótevője iránt, ezen kötelességünkről még nem feledkeztünk meg. Már rég kimondottuk, hogy Semmelweist külsőleg emlékművel is meg kell tisztelnünk. Szülészeti klinikáink újjáépítésének folytonos halogatása eddig megakadályozott elhatározásunk valóra váltásában. Most azonban tető alá került az épület s reméljük, hogy esztendőre az új klinikák megnyitásával egyidejűleg Semmelweis iránt is leróhatjuk az elismerés adóját. Akkor majd Bécsben megismétlődik az a nagyszabású ünnepély, amelyre itt összegyülekeztünk.

Semmelweis zászlaja alatt Bécsben viszontlátjuk majd egymást!

Negyedik volt a sorban Dánia képviselője: FIBIGER J., kopenhágai professor. Ezzel üdvözölte a díszülést:

Mélyen tisztelt gyülekezet!

Mint a kopenhágai egyetem orvosi fakultásának kiküldötte, nekem jutott a megtisztelő feladat, hogy a Semmelweis-szobor mélyen tisztelt végrehajtó-bizottságát szívből üdvözljem s legőszintébb üdvkívánatainkat fejezzem ki Semmelweis, a világhírű magyar kutató, az emberiség jótevője emléksobrának leleplezése alkalmából.

Minket, dánokat boldogít a tudat, hogy a kopenhágai szülészeti intézet azok közé tartozik, amelyekben Semmelweis felfedezése a legpompásabb gyümölcsöket teremtetten. Mi már évek óta kötelességünknek tartjuk figyelmeztetni a dán tanulókat arra, hogy a legbensőségesebb tisztelettel viseltessenek Semmelweis, az orvosi tudomány egyik legnagyobb bajnoka iránt.

Az igazságért küzdő tudósokról szólva, Semmelweist minden kor ivadékai a legnagyobbak sorában fogják említeni.

Ötödiknek következett Róma követe, PESTALOZZA E. tanár, aki gyönyörűen csengő olasz nyelven mondta köszöntőjét:

Midőn útra keltem az örök városból, hogy egyetemünk nevében lerójam Semmelweis emléke iránt a tisztelet adóját, gondolataim útközben az olaszok és magyarok közt fennálló titokzatos szellemi rokonságon révedeztek, azon rokonságon, amelyet történelmi jelentőségű napokban küzdelmek szilárd baráti szövetsége edzett meg s amelynek alapját a művészet, költészet és szabadság közös eszményei vetették meg. Az olasz képzelet mindent, mi a nemes magyar nemzetre vonatkozik, a regényesség és lovagiasság fénykörével övez, mely költészetében, művészetében és a

függetlenség büszke szelében egyaránt visszatükröződik. Ilyen fénykör sugározza be Magyarország azon fiát is, akit ma hazája az egész világ tapsai mellett babérral és emlékművel tisztel meg. Semmelweis színtiszta művének lelkesedéstől átlengett lapjaiból fáradhatatlan tudományos kutatás forrása buzog, szintén a prófétai látomás költészetétől körülövezve s azon nemes cél felé irányulva: megváltani a nőt az anyaság legnagyobb veszélyétől. És a kutatás e féktelen forradalmára megajándékozta a világot a legbecsesebb felfedezéssel, melylyel a lefolyt évszázad dicsekedhetik, megajándékozta az orvosi irodalmat a legtermékenyebb művel, amelyet felmutathat. Aki csak néhány lapot olvasott is a műből, amelyben az igazsághoz oly közeljáró kutató méltóságteljes elfogultsága párosul azon előkelő megvetéssel, amely a meg nem értett s üldözött gondolkozónak sajátja, az sohasem felejtí el azon mélységes szellemi élvezetet, melyet Semmelweisnak köszönhet.

Olaszország s a művelt világ összes egyetemein Semmelweis nevével kezdik meg az antisepsis óriási jelentőségű tanának tárgyalását. A kortársak meg nem érdemelt közönye, mely életének kínja, a lángelméjű apostol gonosz szelleme volt, ma általános tiszteletnek engedett helyet, ma a világ minden részéből, a tudós világ minden központjából Magyarország felé fordulnak az elmék s ezért van nekem is szerencsém ma, mint a római, firenzei, milanói, páviai, pisai és parmai egyetemek megbízottja, a nagyrabecsülés adóját leróni Budapest nemes egyeteme és Semmelweis emléke iránt s Olaszországnak, Magyarország örökké hű barátjának üdvözlétét átadni a dicső hírére joggal büszke magyar népnek.

Hatodiknak szólította az elnök GUZZONI DEGLI ANCARANI professort, aki Messinából jött el hódolni Semmelweisnak, miután hazájában már évekket ezelőtt propagálta az ő tanítását és „*Pro Semmelweis*” czímmel írt róla. Guzzoni latin nyelven szólott és pedig ezeket:

Conlegae humanissimi!

Amplissimi philosophorum Ordines, qui almas Messane atque Catinae atque Calaris Universitates condecorant, ac italica Obstetriciae Societas me delectum voluerunt, qui eorum nomine hunc tam illustrem doctorum hominum conventum salutarem.

Primum igitur huic luculentissimae urbi, quae nos tam benigne exceperit, plurimas agere gratias atque honorificentissimis laudibus proseguere par est.

Viris deinde nobilissimis, qui tam alacri studio divino illi Semmelweisio monumentum extruendum curarunt — quo quidem totus orbis terrarum quasi debitum manus nunc exsolvere videtur — vehementer gratulor atque gaudeo.

Salvere vos denique iubeo, conlegae optimi atque clarissimi, qui quam gloriam olim huic almae studiorum Universitati unicus ille Semmelweisius pepererat, pro virili parte servatam atque auctam voluistis.

Vestrum autem Semmelweisium, qui non modo huius urbis decus atque lumen est, sed quem de universo hominum genere praeclare meritum esse iure adfirmare possumus, si quis laudare vellet, esset otiosum; qui cum divina ejus inventa considero, parentis ‘in loco (paene dixerim) colendus mihi videtur, quippe qui, ut olim magnus ille Rödererus in oratione quadam academica dicebat „marito dulcem reddit, conjugem, proli matrem, matri laborum mercedem, universae familiae solamen!”

Illum igitur Semmelweisium, cum grata quadam recordatione, nunc omnibus laudibus cumulemus, cujus nomen numquam profecto oblivisse obruet aetas!

A. GUZZONI tanár e latin beszédében a messinai nőklinika nevében elsősorban köszönetét fejezte ki Budapest városának a szívélyes fogadtatásért, valamint ezen ünnep rendezőinek, akik azáltal, hogy Semmelweisnek szobrot emeltek, az egész világ adósságát rótták le. A hírnév, melyet Semmelweis szerzett a budapesti egyetemnek, az egyetem későbbi jeleseinél működése következtében hatalmasan növekedett. Semmelweis nemcsak Budapest díszé és fénye, hanem az egész világé s mint a tudomány lángelméjű és érdeműs apostolát, örök emlékezetben tartja s magasztalja majd az utókor.

Hetedik volt HERFF O. baseli professor, akinek épen most jelent meg egy jeles munkája a gyermekágyi lázról, melyet Semmelweis munkájából vett idézettel, az ő alaptételével vezet be. Herff nagy lelkesedést keltve szónokolt és ezeket mondta:

Nagyságos Rector úr,

Mélyen tisztelt Hölgyek és Urak!

A svájci központi orvosegyesület s a baseli, berni, genfi, lausannei és zürichi kórházak szívélyes üdvözlétüket küldik s engedélyt kérnek, hogy Semmelweis iránti tiszteletük s hálájuk jeléül koszorút helyezhessenek a szobor talapzatára.

Tisztelt Uraim! Svájcznak Semmelweis iránt különös kötelezettségei vannak. Hiszen ezen országban vertek először gyökeret tanai. A svájci Bischoff volt az,

aki Semmelweis lelkesült hívévé szegődött s iparkodott tanait a gyakorlatba átvinni, amennyire azt szűkös körülményei megengedték. Azóta a gyermekági láz ellen folytatott küzdelem egészen rendszeressé vált. Az ezen betegség ellen akkoriban itt-ott ültetett csemeték hatalmas fákká növekedtek, melyek mindenütt áldásos gyümölcsöket teremnek. Különösen Basel maradt hű Semmelweis hagyományaihoz s igyekszik tanait minden módon megvalósítani, úgy, hogy ma minden szülészeti intézetünk példa lehet arra, mennyire támogatják egymást a gyermekági láz leküzdésében a hatóság, az orvosok és a bábák.

A nagy emberbarátnak ma gyönyörű szobrot emel hazája. Világszerte ismeretes az az előkelő és lovagias magatartás, amellyel Magyarország nagyjait megbecsülni s amely által önmagát emelni tudja. A követ, sőt érczet is végre kikezdi az idő vasfoga; állandó emléket emelt azonban magának Semmelweis tanaiban s e tanokból minden időben számtalan megmentett anyának hálaérzete fog gyümölcsként sarjadjani. Mi pedig, akik a városban, falvakban igyekszünk Semmelweis eszméit megvalósítani, emlékezzünk vissza a nagy tudós alázatos szavaira:

„Ha — amitől Isten óvjon — nem érhetném meg azt a boldog időt, amikor a szülészeti intézeteken kívül és belül csak auto-infectio eseteiről lehet majd szó, halálos órámban is vigasztalni fog még a meggyőződés, hogy ennek az időnek előbb vagy utóbb feltartóztathatlanul el kell jönnie.“

A sors nem így akarta; Svájc azonban, ahol először bontották ki a humanitás zászlaját, a vöröskereszt lobogóját, köszönti Magyarországot, amely ilyen férfiúval ajándékozta meg a világot.

Utolsónak maradt a sorban Anglia képviselője, DUKA A. dr., Duka Tivadar hazánkfiának angolba ojtott ivadéka, aki Sir William Sinclair helyett vette át a szót. Beszédét angolul tartotta és ennyit mondott:

Mivel Sinclair Vilmos úr akadályoztatása miatt az ünnepélyen részt nem vehet, nekem jutott osztályrészül ezen ünnepélyes és fontos alkalommal a brit orvosok nevében néhány szót szólni. Mint szerény tagja az orvosi rendnek, akinek azonban alkalma volt tapasztalni, mennyire becsülik Angliában, Ausztráliában és Délafrikában Semmelweis nevét és műveit, büszke vagyok ezen szerepre, annál is inkább, mert atyám, Duka Tivadar dr. volt az, aki boldogult Kézmárszky tanár meghívására az angolok nevében babérkoszorút helyezett Semmelweis síremlékére.

Erőim túlbecsülése volna, ha Semmelweis dicséretét akarnám zengeni; de meg vagyok győződve, hogy az egész világ orvosi kara szívből jövő hálára van kötelezve a magyar orvosok késő nemzedéke iránt is, azért, hogy nagy honfitársuk emlékét annyira megbecsülték, azon férfi emlékét, akit csak szerencsétlen körülmények s szomorú vége akadályoztak meg abban, hogy eszméinek elméletét tökéletesen kifejtse s azok gyakorlatát is tanítsa, azt tudniillik, hogy az antisepsis mérhetetlen áldás a gyermekágyasokra nézve.

Bizonyítéka ennek az a tény, hogy Semmelweis felismerte, mennyire egyeznek meg a gyermekágyi láz symptomái azon tünetekkel, amelyek barátjának, Kolletschkának halálát okozták, akinek esete a gyermekágyi láz tipikus klinikai képét mutatta. Anglia sok ezer orvosa ma szívvel-lélekkel csatlakozik a magyar collegákhoz.

A külföldi vendégek felszólalásai után DIRNER G. titkár felolvasta a többi jelenlevő külföldi vendégek neveit is és azután a következő jelentést tette:

Nagys. Rector Úr, tekintetes Tanács!

Tisztelt ünneplő közönség!

A megjelent külföldi képviselőknek az imént elhangzott felszólalásaihoz és üdvözlő szavaihoz a végrehajtó-bizottságnak kötelességszerűen hozzá kell fűznie kiegészítésképen még mindazoknak a megemlékezését ünnepünkről, akik személyesen nem jelenhettek meg, hanem levélben vagy táviratban adták tudtunkra, hogy lelkükkel egészen itt vannak közöttünk, velünk éreznek, hódolnak Semmelweis nagy geniusának, meleg rokonszenvvel viseltetnek hazánk és hazai tudományos és orvosi intézményeink iránt és legnagyobb sajnálkozásukat fejezik ki, hogy a nagy távolság, vagy más külső körülmények kényszerítették, hogy képviseltetésükről csak úgy gondoskodhattak, hogy erre a végrehajtó-bizottságot kérjék fel.

Az idő nem engedi, hogy most itt ismétljem akár egyeseknek, akár testületeknek az elismerés, a bámulat, a tisztelet és a kegyelet igaz, őszinte és meglehangú szavait Semmelweis, az emberiség legnagyobb jóltevője iránt, amiről összefoglaló jelentésemben fogok beszámolni, hanem felolvasom ezek után csupán a neveket, országok szerint csoportosítva:

Németország. Mittelrhein. Gesellsch. f. Geburtshilfe, Rosthorn; Prof. Dr. W. Nagel, Berlin; Winkel, München; Hegar, Freiburg; Fritsch, Bonn; Zweifel, Leipzig; Leopold, Breslau; Wilh. Alex. Freund, Berlin; Olshausen, Berlin; Fehling, Strassburg; Ziem, Danzig; Ahlfeld, Marburg; Veit, Halle; Sippel, Frankfurt; Krönig, Freiburg;

Osterloh, Dresden; L. Landau, Berlin; Skutsch, Leipzig; Kunstner, Breslau; Fraenkel, Breslau; Martin, Greifswald; Sarwey, Tübingen; Dührssen, Berlin; Hofmeier, Würzburg; Graefe, Halle; Br. v. Preuschen, Wiesbaden; Gaffky, Berlin; Trendelenburg, Leipzig; Meynert, Dresden; Holzapfel, Kiel; Pfannenstiel, Giessen; Döderlein, Tübingen, Opitz, Marburg.

Anglia. Lister, London; Sir William Singlair, Manchester; Sir John Williams, London; Ch. Wright, Leeds; Routh, London; Artur Macan, Dublin; Magnaughton Jones, London; Duka Tivadar, London; Champneys, London; Alban Doran, London; Cullingworth, London; Haultain, Edinburgh; James Gray Glover, London; Dr. R. Boxall, London; Simpson, Edinburgh.

Amerika. Hirst Barton Cooke, Philadelphia; King A. F. A., Washington.

Ausztria. Braun, Wien; Piskacek, Wien; Wertheim, Wien; Hueppe, Prága-Aberdeen; Knapp, Prága; Eckstein, Teplitz; Freiherr v. Berger, Wien; Börner, Gráz.

Belgium. Kufferath, Bruxelles.

Dánia. Leopold Meyer, Kopenhága.

Franciaország. Prof. Chalein-Vitré, Bordeaux; Paul Bar, Paris; Pozzi, Paris; Champetier de Ribes, Paris; a lyoni orv. fakultás dékánja, Monprofit, Angers; a francia chirurg. congress elnöke, Budin, Paris; Prof. Oui, Lille; Hergott, Nancy; Pinard, Páris.

Holland. Cath. v. Gussenbroek, Amsterdam; Prof. H. Treub, Amsterdam, Prof. Kouwer, Utrecht; Mendes De Leon, Amsterdam.

Olaszország. Római egyetem, pisai klinikák. Az olasz szülészeti és nőorvosi társaság XII. congressusa Milanóban, elnöke Mangiagalli, itt képviselve Prof. Guzzoni által. Mangiagalli a milánói szülészeti klinika képviselője.

letére fölkérte Pestalozza-t. Prof. Resinelli a firenzei klinika, repres.: Pestalozza. A genuai egyetem orvosi fakultása Prof. P. Canalis elnök, repres.: L. M. Bossi. Páviai szülészeti klinika Prof. Emilio Alfieri és Prof. Clivio. F. Lattore, Róma; E. Truzzi, Padua; G. Galderini, Bologna; Prof. Pazzi Muzio, Bologna; Prof. Conti, Sassari; Prof. Giglio, Palermo; cagliari-i kir. egyetem, Prof. Sfameni, Perugia.

Oroszország. A Jourjew-i (Dorpati) egyetem orvosi fakultása, Evetzky dékán. A pétervári szülészeti és nőorvosi társaság, Prof. Rein, elnök. A moszkvai szülészeti és orvosi társaság, Prof. Makeeff elnök, Dr. Mutloff, titkár. A moszkvai Maternité Abricossoff in corpore. Prof. Katchinszky, Pétervár, szül. klinika.

Svájc. Société romain Béatrix Wyder, akit csak betegsége akadályozott meg, hogy ide jöjjön. Dr. Amsler-Wildeg, Semmelweis tanítványa; P. Müller, Bern.

Svédország. A stockholmi Károly király nevét viselő medico-chirurgiai intézet rectora, Moerner gróf; szülésztanárai: Salin és Westermarck. A stockholmi svéd orvosok általános egyesülete, Medin elnöke. Societas medicorum suecana (latin nyelven). A lund-i (svéd) Károly királyi egyetem orvosi fakultása, Prof. Essen, Möller. G. Retzius, Stockholm.

Ezután a Rector Magnificus felhívására GYÖRV TIBOR dr. tartotta meg előadását:

T. ünneplő gyülekezet!

A férfiú, kinek emlékezetét a mai napon megülni összejööttünk, kit ma úgyszólván sírjából támasztunk fel, hogy a hódolat és hála babérkoszorújával övezzük fejét, nemcsak hazánk legkiválóbb fiai, hanem az egész emberiség legnagyobb jóltevői közé tartozik.

Szinte önkénytelenül merül fel ez alkalommal a kérdés: mit tett Semmelweis a tudományért, mit tett az emberiségért? Legyen szabad rövid szavakban megfelelnem rá.

Hogy kellőképen mérlegelni és méltányolni tudjuk Semmelweis nagy tettét, örökigaz felfedezését, mely manapság már nemcsak a szülészetnek, de a sebészetnek is nemcsak irányítója, de egész fejlődésének is biztos alapja lett, röviden vissza kell pillantanunk a Semmelweis előtti időkre, azokra az időkre, amikor még egy várva-várt, új, kedves lény világrajöttének nem az öröm, de a legnagyobb rettegés érzései közt néztek elébe. Mert Semmelweis előtt himlőhöz és fekete halálhoz hasonló pusztításokat vitt véghez a gyermekági láz. Ez a nagy, szinte járványszerű dühöngése a gyermekági láznak a XVII. század második felében vette kezdetét, amikor az emberszeretet a társadalom elhagyatottai számára megteremtette a nagy, nyilvános szülőházakat. De még az eddiginél is nagyobb méreteket öltött a gyermekági láz pusztítása a XIX. század negyvenes éveiben, abban az időben, amikor t. i. az orvosi tudomány a kórboncztni irányzat útjára lépett.

Semmelweis fellépéséig az orvosok nem voltak tisztában a szörnyű betegség okával, bár a szűnni nem akaró nagy halandóság egyre készítette őket, hogy az okát felkutassák s felkutatván: megszüntessék. Némelyek egy ragályozó anyagban, mások egy miasmában vélték a kórokozó tényezőt felismerni, a legtöbben azonban az ú. n. járványos befolyásokat vádolták a szerencsétlenségért, melyek bizonyos évszakokban, klímákban és időjárási viszonyok között végigmentek egész tartományokon. Ennek a nézetnek előtérben állása érthető módon bénítólag hatott a további ok-

nyomozásra. Hiszen a járványos befolyások az orvosok hatalmán kívül állottak s miként a természeti erők egyéb megnyilvánulása ellen, úgy a járványos befolyások ellen sem állott tehetségükben síkra szállani. Valósággal a török szerepére jutott az orvos, — hogy Semmelweis szavaival éljek — ki fatalistikusan, tétlen megadással nézi, mint sujtja a szerencsétlenség a gondjaira bízott nőket.

1846 július 1-én, 26. születése napján nyerte el Semmelweis a bécsi szülészeti klinikán a tanársegédi állást, és pedig annak I. osztályán, melyen az orvosok nyerték kiképeztetésüket. Elszörnyűködve látta ő is, mily rettenetes emberéletpazarlás okozója a gyermekágyi láz. Hiszen volt hónap, amikor a gyermekágyasok 31 százaléka esett áldozatul a borzasztó betegségnek. A csodálatos a dologban csak az volt, hogy az I. osztály tőszomszédságában levő II. osztályon, a bábanövendékek klinikáján állandóan és lényegesen csekélyebb volt a halandóság. A két osztály halandóságának e feltűnő különbsége volt az első körülmény, amelyet Semmelweis vizsgálódásainak kiinduló pontjává tett s amely csakhamar megérlelte benne a szilárd meggyőződést, hogy a gyermekágyi láz pusztításának nem lehetnek járványos befolyások az okozói. Hiszen ha azok okozták volna, akkor a két osztály halandóságának egyforma magasnak vagy egyforma csekélynek kellett volna lennie. És egyenlő mértékben kellett volna pusztítania a gyermekágyi láznak Bécs városa, sőt környéke lakosságát, mert hiszen ez sem vonhatta ki magát a feltételezett járványos befolyások hatása alól. Valósággal pedig a gyermekágyi láz feltűnően kímélte a városi és környékbeli lakosságot.

Az I. osztály rettenetes halandóságát nemcsak az orvosok ismerték; ismeretes volt az a felettes ható-

ságok előtt is és több ízben tárgyalásokat indítottak meg, mint lehetne a szerencsétlenségen segíteni. De rettegéssel emlegette az I. osztályt Bécs városának lakossága is. A szülő nők mind a II. osztályra tolultak, s ha mégis az I-re kerültek, szívettpő jelenetek játszódtak le, melyeknek tanuja volt Semmelweis is, aki elbeszéli, hogy a szerencsétlenek térden állva, kezüket tördelve, könyörögtek elbocsáttatásukért, mert jól tudták, hogy az I. osztályon a halál leselkedik rájuk.

Nem részletezem, mi mindennel igyekeztek ezen osztály nagy halandóságát magyarázni, de jellemzésül hozom fel, — mert azt mutatja, hogy mily tájékozatlanul állottak vele szemben — hogy még a katolikus vallásos szertartásokat is okolták érte. Míg ugyanis az utolsó kenetet szolgáltató pap a csengetyűző templomszolga kíséretében a II. osztály kórtermébe közvetlenül nyithatott be, addig az I. osztályéba csak öt szobán végighaladva juthatott be, melyekben a gyermekágyasok feküdtek s akikre — úgy gondolták — e lelki benyomások oly erősen hatnak, hogy következményükként fejlődik ki bennük a gyermekágyi láz.

Ennek a végzetes kis csengetyűnek, mely a templomszolga kezében napjában, néha többször is, meg-megcsendült, fontos szerep jutott az orvosi tudomány egyik legnagyobb igazságának, vívmányának kiderítésében. Ennek a kis csengetyűnek folyton felhangzó, szünni sem akaró hangja kínos figyelmeztetés volt Semmelweis számára, hogy teljes erejével utána járjon a gyilkos, ismeretlen oknak, melynek annyi ifjú nő esett már áldozatul.

Semmelweis már helyes nyomon járt, amikor a járványos befolyásokkal, mint kórokozó tényezővel, szakított. De kutatva, keresve az igazi okot, négy havi

tépelődés után értésére adják, hogy állását tanársegéd-társa, Breit dr. javára el kell hagynia. Ketté volt most már metszve Ariadne fonala, mely őt a gyermekágyi láz lényegének labirintusába biztosan elvezette volna.

Semmelweis immár az angol nyelv tanulmányozására adta magát s 1847 februárjában útnak is indul Bécsből. Azonban már márczius 20-án visszatér, mert azt az öröndetes hírt kapja, hogy Breit dr.-t kinevezték a tübingeni egyetemre tanárnak s így állása szabaddá lett s Semmelweis előtt nyitva az út. Alig érkezett haza, értesítik róla, hogy jó barátja, Kolletschka, a törvényszéki orvostan tanára, kínos betegségben pár nap előtt meghalt. Egyik hallgatója ugyanis bonczolás közben véletlenül megsúrta Kolletschka ujját; a sebbe került hullarészek a vérkeringésbe kerültek s amint a bonczolat kiderítette: Kolletschka vérfertőzés, az ú. n. genyvérűség összes tünetei közt, nagy szenvedések után meghalt.

És ime, egyszeriben villan meg Semmelweis előtt Kolletschka halálos betegségének azonossága azzal a betegséggel, melyben azt a temérdek sok gyermekágyast elpusztulni s a bonczolóasztalon feküdni látta. Semmelweis immár a betegség kóros termékeinek, mint okozatnak, azonosságából azt a geniálisan logikus következtetést vonta le, hogy a kórokozó körülménynek is azonosnak kell lennie. Mi okozta Kolletschka betegségét és halálát? — a felszívódás útján a vérkeringésbe jutott hullarészek. Tehát a gyermekágyasok szervezetébe is hullarészek kerültek volna? Erre a kérdésre Semmelweisnek „igen“-nel kellett felelnie. Az akkor dívó tanítási rendszernél fogva a hallgatók egyenesen a bonczolóteremből jöttek a szülészeti klinika I. osztályára s mivel a kezükhöz még hullarészek

tapadtak, melyeket a szokásos egyszerű kézmosás nem volt képes elpusztítani, ily módon a gyermekágyasokat ezekkel a hullarészekkel fertőzték s felszívódási lázat s genyverűséget okoztak.

Most már meg volt adva a magyarázat, hogy miért pusztultak oly tömegesen a szerencsétlenek az I. osztályon s miért kímélte őket a gyermekágyi láz a II. osztályon s a város lakossága körében. A II. osztályon tanított bábák ugyanis nem végeztek maguk bonczolatokat, míg az I. osztály orvostanhallgatói igen sokat bonczoltak.

Semmelweis előtt tisztán állott, mit kell tennie: meg kell semmisíteni a hullarészeket. Evégből elrendelte 1847 május második felében, hogy az orvostanhallgatók fertőtlenítő folyadék és pedig chlormészoldat hatásának tegyék ki kezeiket, ha a bonczolóteremből jönnek s ime, a halandóság lényegesen megapadt az I. osztályon s már közel járt a II. osztályéhoz. Rövid néhány hónap alatt reájött Semmelweis arra is, hogy nemcsak a hullarészek, de mindennemű bomlott szerves, vagyis tisztátalan anyag képes gyermekágyi lázat előidézni, ha a szervezetbe jut és felszívódásra kerül. Most már elrendelte, hogy minden egyes vizsgálat előtt tartoznak a hallgatók kezeiket chlormészoldatban megmosni. Erre a halandóság, mely, mint említettük, alkalmaslag 31 százalékra is emelkedett, 1 százalék alá szállt s a gyermekágyi láz megszűnt pusztítani az I. osztályon. Joggal mondhatta most már Semmelweis, hogy sikerült a gyermekágyi láz kórtanát teljességgel felderítenie s egyúttal a védekezés biztos eszközeit is kijelölni.

Semmelweisnek köszönheti nemcsak a tudományos világ, de az egész szenvedésekre kárhoztatott emberiség, hogy megszabadította a gyermekágyi láz szörnyű rémé-

től, mely elrabolta a feleséget a férj, az anyát a gyermekeitől. De még ennél is többet köszönünk neki, t. i. ama örökigaz, megdönthetetlen tétel felfedezését, hogy a szervezetbe kerülő tisztátalan anyagok fertőzést okoznak, melynek az illető egyének, akár gyermekágyasok, akár nem azok, áldozatul eshetnek. Neki köszönjük a védekezés kettős alaptételét is, melyet Semmelweis így fejezett ki: Ne vigyetek a szervezetbe bomlott szerves anyagokat, és: távolítsátok el a szervezetből ezen anyagokat, mielőtt még felszívódhatnának.

És ez a kettős tétel nemcsak a szülészetnek, de a modern sebészetnek is legfelsőbb axiomájává lett. A Lister által későbbben kiépített „tisztá sebkezelés“ elvének szilárd alapját Semmelweis tette le.

Rövid szavakkal, csupán lényegében igyekeztem feltárni Semmelweis felfedezését, — felütni az orvosi történelemnek e dicsőséges lapját. Csakhogy ez a lap amily dicsőséges documentum, époly szomorú is. Mert Semmelweis felfedezése, mely százezrek, és eljő az idő, sőt talán itt is van, amikor azt szabad mondanunk: milliók életét mentette meg, nékie magának életébe került. Mert korának szaktanárai, kettőnek kivételével, európszerte mellőzték, sőt elvetették Semmelweis tanítását. A támadások és kicsinylések özönével zúdultak Semmelweisra és neki végig kellett nézni, hogy a tanításával biztosan megmenthető anyák ezrei mint pusztulnak európszerte tovább. Több mint másfél évtizeden át tartó elszánt harc fejlődött ki Semmelweis és ellenfelei közt, mely teljesen elkeserítette és kimerítette Semmelweist. Ő mindent megtett tanításának elfogadásaért: újra és újra elmagyarázta, mint kell megmenteni az anyák életét és megkísérelte kérő, megkísérelte erélyes hangon korának szülészeire hatni.

De szavai visszhang nélkül hangzottak el a pusztában. A sors nem is engedte meg, hogy tanításának általános elterjedését megérje. És ő lenn, sírjában, nem tudja, hogy ma már az egész világ az ő tanítása, az ő elvei szerint jár el úgy a szülészet, mint a sebészet terén.

T. Ünneplő Gyülekezet!

A végzet különös kegyének kell mondanunk, hogy az embetiség e legnagyobb jótevője a mienk volt. Mienk a szó legteljesebb, legnemesebb értelmében: nemcsak mert hazánk szülötte volt, ki 1818-ban Budán jött világra, kinek egyenes elődei már a XVII. században kimutathatólag magyar honosak voltak, kinek három testvére vett részt az osztrák ellen vívott szabadságharcunkban; nemcsak azért, mert három év kivételével összes tanulmányait hazájában végezte s nemcsak azért, mert ő is mindenkoron büszkén magyarnak vallotta magát s azt elnyomatásunk idejében külsőleg, ruházataival is demonstrálta, de azért is, mert működésének jelentőségteljes mozzanatai a magyar földön játszódtak le. A világ által mellőzött, Bécsből kiüldözött férfiút mi tárt karokkal fogadtuk: rögtön kórházi főorvosi állást s a tanszék megürültével professurát nyújtottunk neki. Nálunk fogott tollat a kezébe, itt írta meg összes munkáit, köztük halhatatlan nagy könyvét, de nem magyarul, mert idehaza senki sem támadta tanítását, hanem azok nyelvén, kikre — mint maga mondá — hatnia kellett: németül. Végül itt akadt azokra a nemeslelkületű barátokra, kik nemcsak buzdítói, de vigasztalói is lettek ama szomorú esztendőnkben, amikor a világ csak támadta tanítását.

A sok támadást végül már nem bírta elviselni. Nem az fájt neki, hogy személyét érintették, hanem a

szerencsétlen anyák még mindig nem szűnő tömeges pusztulása. 1865 júliusában beteljesedett a végzet rajta: elméje elborult és tébolydába kellett őt szállítani. Ámde halálát nem a lelki sebek okozták, hanem az a seb, melyet még az operáló-asztaltól vitt magával a tébolydába s melynek következménye a felszívódási láz, a genyvrűség volt, tehát ugyanaz a betegség, mely ellen egész életén keresztül küzdött. 1865 augusztus 13-án hunyta le szemét örökre Semmelweis.

Tanításának az egész világ, de emlékének mi vagyunk a letéteményesei. És miként immár Semmelweis tanai is megrendíthetlen örök életre keltek: úgy nézzen nemzetünk is megrendítetlenül a jövő századok elé. Áldja meg az Isten nemzetünket és adjon neki Semmelweishez hasonló hű és nagy férfiakat, kik a magyar földnek és névnek oly dicsőséget szereznek, mint Semmelweis!

Győry előadását mindenki feszült figyelemmel hallgatta, de legnagyobb magá Apponyi miniser. A laikus közönség csak ebből nyert világos képet Semmelweisről és felfedezése messze terjedő és áldást árasztó nagyságáról.

Most a Rector Magnificus bezárta az ünnepi ülést következő szavaival:

Tekintetes Egyetemi Tanács!

Nagytekintetű Közgyűlés!

Napirendünk ki lévén merítve, mielőtt ezen ünnepi közgyűlést bezárnám, kedves és megtisztelő kötelességemnek tartom az Egyetem nevében hálás köszönetet nyilvánítani ismételve is az emlékmű végrehajtóbizottságának, amely nemes ügybuzgalommal ezen ün-

neplésünket lehetővé tette; a vallás- és közoktatásügyi Minister Úr Ő Nagyméltóságának, a mi legfőbb hatóságunknak, aki munkatársaival együttes magas megjelenésével ezen ünnepünk díszét emelni kegyeskedett; a megjelent közönségnek megtisztelő és előttünk mindig becses érdeklődéséért; legkivált pedig köszöntlek Titeket doktortársaim a külföldről: *Viris vero illustrissimis, ad res medicas summam operam navantibus, qui ad invitationem nostram ex terris tam remotis: idest ex Austria, Helvetia, Germania, Dania et Italia, imo ex Britannia in Caput nostrum pervenerunt, ut huius festi splendorem augerent et de ea re, quod in scientiarum republica Hungaria patria nostra carissima non ultimum locum obtinet, testimonium perhiberent, — gratias agimus.*

Végezetül pedig a mai ünnep tanúságaként „*Sursum corda*“ az örök igazságok kútforrásához a teremő nagy Istenhez, hogy Nemzetünknek és Királyunknak, a Hazának sokszor borult egére Semmelweis szelleméhez hasonló fénylő csillagokat adjon.

II. RÁKÓCZI FERENCZ MINT SZABADSÁG- HŐS ÉS EMBER.

Kisérőszöveg, melyet a budapesti kir. magyar tudományegyetem Rákóczi-
napjának 1906. évi október hó 20-án mondott Beszéd. HUNG. NY. T. TANÁR.

Kedves Magyar B)fiata!'
Milyen tisztelt közönség!

II. RÁKÓCZI FERENCZ.

Magamat megemlékni nem szoktam, hisz az a véleményem, hogy halálom vagy fogásom esetén a nemzet emléke és nem én vagyok a vége lesz. — de ha kibújnék, akkor kevesebb, sőt mivel a nép szeretete mindent elvisel, mellettem, bizonyos, hogy engemet szívóssal fogadnak megőriznek. — Írja jóslatszerűleg II. Rákóczi Ferencz, s ez a jóslat beteljesedett. A magyar nemzet lelke mélyére átfutott II. Rákóczi Ferencz emléke. Nevét a magyar nép apránként dalaiban, beszédekben, tájékozódás és reményét hozzája fűzi s a nemzeti szabadság fogalmát benne szemléli. Indulója hangjait s beálló magyar lelke pillanat alatt tűzre fog és fellobban. Most meg, midőn a koronás magyar király valóban fejedelmi jelképre való elhatározással a magyar bura kapuit II. Rákóczi Ferencz és hajdosi társai előtt megnyitja, a magyar nemzet emléket áll s egész Magyarország

II. Rákóczi Ferencz Önéletrajza és egy keresetlen fejedelmi Ábrákai ezüst aranyja. Budapest, 1878. 178 l. — Ezen művet szintén Önéletrajz címén ismertem.

II. RÁKÓCZI FERENCZ MINT SZABADSÁG- HŐS ÉS EMBER.

Emlékbeszéd, melyet a budapesti kir. magyar tudományegyetem Rákóczi-
ünnepélyén 1906. évi október hó 29-én mondott BÉKEFI REMIG ny. r. tanár.

Kedves Magyar Ifjúság!

Mélyen tisztelt Közönség!

„Hogyha hazám és fejedelemségem jövő javáért
magamat megmenteni nem iparkodom, biztosra veszem,
hogy halálom vagy fogságom esetén a nemzet ügyének
és reményének vége lesz, — de ha kibújdosom, akkor
kevésbé; sőt mivel a nép szeretete mindvégig kitartott
mellettem, bizonyos, hogy engemet szivökben mindenkor
megőriznek“, — írja jóslatszerűleg II. Rákóczi Ferencz.¹
S ez a jóslat beteljesedett. A magyar nemzet lelke
mélyére ültette II. RÁKÓCZI FERENCZ emlékét. Nevét a
magyar nép ajkára kapta; dalaiban büszkeségét, fájdalmát
és reményét hozzája fűzi s a nemzeti szabadság fogalmát
benne szemléli. Indulója hangjainál a hevülő magyar
lélek pillanat alatt tüzet fog és felbuzdul. Most meg,
midőn a koronás magyar király, valóban fejedelmi
lélekre valló elhatározással, a magyar haza kapuit
II. RÁKÓCZI FERENCZ és bújdosó társai előtt megnyitja,
a magyar nemzet ünnepet ül s egész Magyarország

¹ II. Rákóczi Ferencz Önéletrajza és egy keresztény fejedelem
Áhításai című munkája. Budapest, 1876. 173 l. — Ezen művet ezentúl
Önéletrajz címen idézem.

oltárrá alakul, rajta a hálás utódok kegyeletének Abel-áldozatával.

Kassán, a Szent-Erzsébet-egyházban éppen e percekben temetik II. RÁKÓCZI FERENCZET és bújdosó társait. A „Requiem aeternam“ fölségesen megnyugtató hangjaiba az egész magyar nemzet imája beleolvad. A haza nagy halottjai előtt az Alma Mater, a magyar tudománynak ez a tisztos anyja is meghajtja Szűz Máriás lobogóját. A tantermek zártkörű tudományos előadásait, a seminariumok módszeres gyakorlatait és a klinikák gyógyító munkáját ma az „Universitas magistrorum et scholarum“ ünnepi ülése váltja fel, hogy II. Rákóczi Ferencznek, mint *szabadsághősnak* és *embernek* érdemeiről elmélkedjünk.

A honfoglaló Árpád Magyarországot önállónak alapította; Szent István a kereszténységet és a királyságot az állami függetlenség megóvásával szervezte; Nagy Lajos a magyar birodalom határait három tenger mellékére kitolta; Hunyadi Mátyás király meg a magyar szent korona fényének láttára már a nyugat-római császári koronáért versenyzett.

Magyar hazánk önállóságának veszedelme a mohácsi csatával (1526) kezdődik. II. Lajos király eleste politikailag, a reformatió vallásilag osztotta két táborra a nemzetet; a török hódoltság meg 1541-ben három darabra törte az országot. Ilyen állapotban jutott a királyi Magyarország az ausztriai örökös tartományok és a Németország fölött uralkodó Habsburgok kezére. Ezen időtől kezdve kormányzati szerveink egyre gyengültek és alkotmányos szabadságaink megfogyatkoztak. A fejedelmi absolutismus francia példára már annyira túltengett hatalomgyakorlatában, hogy a magyar alkotmány védelmére maga a nádor, Wesselényi Ferencz

száll síkra. A tizenhatéves felszabadító háború sikerei, a török kiűzése az országból még jobban elkapatta az absolutismus elvét valló bécsi udvart, mely Magyarországot az ausztriai örökös tartományok kereteibe befoglalni törekedett. Így egyre súlyosabb napok neheztek a magyar hazára. Országgyűlést nem hívtak egybe. Az országban tartózkodó idegen katonaság a népet zsarolta, személyét és egyéni becsületét bántalmazta, a földesuraktól meg birtokaik jövedelmét lefoglalta.¹ A jobbágy kimondhatatlanul sokat szenvedett; igazához meg nem juthatott. A súlyos és igazságtalan adózás s az önkényes végrehajtás vérig elkéséltette a népet; hiszen a paraszt úgyszólván csak a lelkét tekinthette tulajdonának.² Az elégedetlenség kitörésére csak vezér kellett.

A közvélemény ilyenül II. RÁKÓCZI FERENCZET szemelte ki. Atyai ágon unokája második és dédunokája I. Rákóczi Györgynek. Édesanyja a hőselkű ZRINYI ILONA, gróf Zrinyi Péternek, gróf Zrinyi Miklós, a költő testvérének leánya. Nagyanyja BÁTHORY ZSÓFIA, aki a Wesselényi-féle összeesküvésben részes, I. Rákóczi Ferenczet, II. Rákóczi Ferencz édesatyját a haláltól megmentette. A Báthoryak, Rákócziak és Zrinyiek vérével és vagyonával ezek családi hagyományait is örökölte. Természeténél fogva inkább a béke, mint a harcz embere. Édesanyja oldalán a hősiességnek bámulatos példáit látta; de nagyatyjának, gróf ZRINYI FÉTERNEK s mostoha atyjának, THÖKÖLY IMRÉNEK esetei óvatosságra intették.

¹ THALY KÁLMÁN: A székesi gróf Bercsényi-család. II. köt. 117—120. és 175. l.

² RÁTH KÁROLY és THALY KÁLMÁN: II. Rákóczi Ferencz fejedelem Emlékiratai. Pest, 1868. 11—12., 60. és 171. l. — Ezentúl ezen művet *Emlékiratok* címmel idézem. — Önéletrajz 49., 50., 51., 58., 63—67., 69—70. l.

A haza vérző sebei azonban egyre mélyebben nyíltak meg. (*Recrudescent diutina Inclytae Gentis Hungarae vulnera.*) Rákóczi szomorúan látta hazája nagy nyomorúságát. Jó emberei, főleg gróf Bercsényi Miklós egyre emlegették előtte azon kötelességeket, melyek nevéhez fűződnek. A nép utána áhitozott, róla beszélt és benne reménykedett.¹ Kedvező alkalmul kínálkozott a spanyol örökösödő háború, mely Francia- és Németországot egymással szembeállította.

Rákóczi úgy tudta, hogy a magyar nemzet „bűnei idegen fejedelmek fegyverét hozzák reá, mellyel Isten az ő igazságosságában ostromozá, annyira, hogy az ország minden rendei érezék csapásait.”² Gróf Zrinyi Miklós, a költő is a „Szigeti veszedelem”-ben a török uralmat a magyar nemzet meghasonlása és bűnbe merülése büntetéséül tudja be. De míg Zrinyi az Isten kiengesztelőjéül és a nemzet megváltójául dédapját, gróf Zrinyi Miklóst, a szigetvári hőst állítja oda: Rákóczi maga vállalkozik a nemzet megmentésére. Midőn annyi panasz és kérés után sem volt kilátás változásra, saját maga és a szerencsétlen nép szenvedései által sarkalva, megkezdte hazája szabadságharcát. Csak az ő személye biztatott azzal, hogy elődei hírnevénel fogva az egyenlően gondolkodókat egyesíti és a külföldi keresztény uralkodók barátságát megszerzi. Úgy érezte Rákóczi, hogy a dédatyja, I. Rákóczi György által III. Ferdinánd császárral kötött nagyszombati békének megújítása az ő feladata; hogy I. Rákóczi Györgynek a francia és svéd királylyal kötött szövetsége kiterjed az utódokra is, miért is ahhoz vizatérni egyedül csak neki van joga; hogy sárosi főispáni esküjénél fogva kötelessége „a hazai

¹ Önéletrajz 66. és 141. l.

² Emlékiratok 7. l.

jogok és törvények védelme, a nyomorúltak segítése, az árvák és kiskorúak megszabadítása azon elviselhetetlen járomtól, melyet jog és igazság ellenére raktak a nyakukba“.¹

Rákóczi teljesen önzellenül nyult fegyverhez. „Nem félek — úgymond — őszintén kinyilatkoztatni előtted, óh örök Igazság... hogy egyedül a szabadság szeretete és a vágy hazámat fölmenteni az idegen járom alól volt czélja minden tettemnek. Nem vezérlett bosszúvágy, nem a korona vagy fejedelemségre törekvő nagyravágyás, sem uralkodási ösztön, hanem egyedül azon hívságos dicsőség: eleget tenni hazám iránti kötelességemnek.“² Családja emelése nem czél nála; a háborút egyedül hazája szabadságáért viseli.³ Meggyőződése, hogy a Gondviselés az ő szívét s lelkét nagyobb dolgokra irányította s őt különös feladatra szemelte ki:⁴ „Az Úr engem eszközül használa, hogy fölébreszszem a magyarok keblében a szabadságnak szerelmét, mely a rossznak megszokásától már-már hűlni kezd vala.“ „Az isteni Gondviselés elküldött a puszta hazába, hogy fegyverre és szabadságra kiáltó szózat legyek.“⁵ Fegyverre készítette „a hon-szerelem és a letett eskü; ösztönözte az ifjú hév — nem a kormányzásra, hanem a nemzet szolgálatára“.⁶

S mindez magyar lelkének legsajátosabb megnyilatkozása. Izzó fajszeretete hajtja, űzi ezen nemzetmentő munkára. Minden ízében s porczában érzi az ügy igazságát⁷ és a czél magasztosságát. *Ezen cseleke-*

¹ Önéletrajz 66—67., 69., 70., 72. l.

² Emlékiratok 8. l. — Önéletrajz 69. l.

³ U. o. 5., 16. és 176. l.

⁴ Önéletrajz 67. l.

⁵ Emlékirat 56. és 70. l.

⁶ Önéletrajz 145. l.

⁷ Emlékiratok 16. l.

detét szigorú lelkiismerete később is mindig helyesli és sohasem úéli el; ¹ sőt elhatározását egyenesen Isten akaratának tulajdonítja: „Uram! Megaláztál ifjúságomban, számkivetettél a hazából, majd ide visszavezettél, börtönbe vetettél, kiszabadítottál, száműztél, és miután a nyomorúságra megtanítottál, a fejedelmi trónra emeltél. Csupán két szolga kíséretében léptem át Magyarország határait s Te nekem mindazt megadtad, mi állásomhoz szükséges. Megmutattad hatalmadat, hogy éppen olyan könnyű neked a hatalmasakat trónjukról letenni, mint az alázatosakat fölemelni. Vállalkozásom a beléd vetett reménynek eredménye vala. Mert ha ekkor az emberi okosság tanácsát követtem volna, ilyen nagy dologba sohasem mertem volna belefogni. De mindez a Te titkos tanácsaidnak munkája volt. Feltártad előttem hazám iránti kötelességeimet.“ ²

Ez a nemes önzetlenség végigkíséri Rákóczit egész életpályáján. Nem akart a magyar nemzet fejedelme és ura lenni; sőt a szécsényi országgyűlésen mint vezérlofejedelem a hadvezetés jogáról lemondott. Az erdélyi fejedelemségre sem törekedett, érte mitsem tett; ³ sőt eleinte vonakodott elfogadni. ⁴ Az olcsvai találkozón megígérte, hogy a magánérdek teljes mellőzésével mindenre kész, amit az ország java kíván. ⁵ A béketárgyalásokból a saját személyét ki akarja kapcsolni, csak a nemzet jogán ne essék sérelem; hiszen jöhetne idő, „mikor hazaárulónak tarthatnának, hogy enjavamat

¹ „Et haec motiva nunc quoque non reprobant conscientia mea“ ... (Önéletrajz 69. l.)

² Önéletrajz 155. l.

³ U. o. 149—150. l.

⁴ R. KISS ISTVÁN: II. Rákóczi Ferencz erdélyi fejedelemmé választása. 19 73. l. — Önéletrajz 156. l.

⁵ Önéletrajz 172. l.

többre becsülöm a nemzeténél.“¹ Visszautasítja az olyan békeajánlatot, mely személyének biztosságát, öröklött vagyonának visszaadását vagy kicserélését ígéri, de olyan áron, hogy hagyja el hazáját, tagadja meg nemzetét, amely pedig iránta a szeretetnek és bizalomnak annyi bizonyosságát adta. Az ország törvényei megtartásának zálogául a puszta szóbeli ígérettel nem elégzik meg, mert az ilyen békealap jég módjára elolvad és nem marad más hátra, mint a nemzet átká, hogy saját biztossága árán az ő biztosan bekövetkező nyomorúságába beleegyezett.² A lengyel királyi koronát először Lengyelország primása, másodszer az orosz czár ajánlotta föl neki s ehhez hozzájárult Lengyelország, a nagy tanács és a fővezér; az orosz czár pedig még meg is fenyegette, ha a királyságot el nem fogadja.³ S Rákóczi, jóllehet még saját emberei is biztatták, kitért a bizalom elől. Láttá, hogy Magyar- és Lengyelország érdekei ellentétesek s megtörténhetnek, hogy meg kellene szegnie azon esküjét, melyet mint Magyarország vezérő-fejedelme vagy mint erdélyi fejedelem tett le. Ezt pedig tiltotta lelkiismerete. Miért is — úgymond — „sem czélszerűnek, sem becsületemmel megegyezőnek nem tartottam idegen ország koronájáért és enhasznomért hazám ügyét cserbenhagyni s elhagyni hazámat, kitévén azt a legnagyobb veszélynek, tudniillik a németek jármának, hogy szabadságának még amaz árnyékát is elveszítse, amely eddig megmaradt.“⁴

Az egyéni becsületességnek és szerénységnek ilyen

¹ Emlékirat 289—290. l.

² Önéletrajz 172—173. l.

³ U. o. 155—156. l.

⁴ Emlékiratok 48. és 228. l.

megnyilatkozásait a magyar nemzet bizalma kísérte. Ennek hűségét és szeretetét Rákóczi gyakran tapasztalta. A szécsényi gyűlés egy szívvel-lélekkel választotta meg vezérlő-fejedelemmé és korlátlan hatalommal ruházta fel.¹ Az erdélyi rendek meg Marosvásárhelyt a fiúi bizalomból fontak homloka köré koszorút, megtisztelvén őt a *haza atyjának* (Pater patriae) czímével. Fegyverre hívó szózatát meghallotta „az ország minden népe. A nemes szívek lánggra lobbantak a szabadság nevére és siettek fegyvert fogni annak visszanyerésére”.² Örömmel látta Rákóczi, hogy a szécsényi „összeszövetkezés egyesíté a nemzet szellemét s fölébreszté a szabadság vágyát, — a szabadságét, amelynek első zsongéit immár megkezdé ízlelni a nemzet”.³

A nemzeti ügynek azonban végső sikert sem a vezérlő-fejedelem tiszta hazafisága, sem a vezérek buzgalma, sem a kuruczok vitézsége nem termett. A szabadságharcz szerencsétlen végződésének okáról maga Rákóczi értesít. „Nem tagadom, — úgymond — hogy a csatákban tudatlanságból én is, meg mások is sok hibát követtünk el; de emberileg szólva, a jól és merészen megkezdett s a rézpenz kelendősége idején élénken folytatott hadjáratnak a pénz hiánya és a hadviseléshez való általános nem-értés vetett véget.”⁴ Hozzájárult mindehhez a külföldi támogatás elmaradása, a lakosok fösvenysége, sokak hűtlensége és félnksége, a három év óta dühöngő pestis és a 1710/11-iki kemény tél.⁵

S Rákóczi ennyi csalódás után és a számkivetés-

¹ Önéletrajz 155. és 157. l.

² Emlékiratok 70. és 206. l.

³ U. o. 152. l.

⁴ Önéletrajz 168—169. l. — Emlékiratok 71. l.

⁵ U. o. 166., 169—170. l.

nek ezer baja között sem vesztette el reményét.¹ Esküvel fogadott kötelessége, hogy a fejedelemségről nem mond le, fejedelemségét és a rendeket az iga alól felszabadítja és biztonságukról még élete árán is gondoskodik.² „Számkivetésben élek; fejedelemségemet és alattvalóimat elvették tőlem, pedig — Uram — előtted és szenteid előtt esküdtem meg, hogy sohasem hagyom el őket; fiaim árvák és koldusok; s Te nekem eszközket nyújtasz, hogy hazámat, alattvalóimat és gyermekeimet és annyi ezer lelket megszabadítsak.“³

A fejedelemség elvesztését nem fájlalja és nem áhítoz utána.⁴ Nem az élvezet és az uralkodás vágya sarkalja. Tudja, hogy a trónra csak olyan veszélyeken át lehet jutni, aminőket az ember csak elgondolhat.⁵ Sokszor koczkára tette már életét övéiért; most is egészen kész erre.⁶ Ha csak az emberi okosságot s az emberi méltóságok hiábavalóságát és mulandóságát nézi az ember, sokkal kellemesebb lenne neki a magányban maradni;⁷ hiszen a pogányok között, ahová készül, hűtlenség, fogság, szegénység és a szerencsétlenségnek mindenféle faja várakozik rá.⁸ „Nem rettent el a kiadatás s az ebből származható gyalázatos halál, nem a méregkeverés, nem a tenger és a háború egyéb veszedelmei.“⁹

Aggasztotta az ország és a *bújdosok* szomorú sorsa. Nem annyira az fájt neki, hogy számkivetésbe kellett

¹ Önéletrajz 91. l.

² U. o. 177., 255. és 271. l.

³ U. o. 146. l.

⁴ U. o. 192. és 255. l.

⁵ U. o. 88. l.

⁶ U. o. 96. l.

⁷ U. o. 146. l.

⁸ U. o. 147. l.

⁹ U. o. 272. l.

mennie, mint inkább, hogy senkinek sem biztosíthatta a megélhetést. Mindegyik bebizonyította hűségét és ragaszkodását s követte őt; Rákóczinak meg nem volt módja, hogy mindezt megfelelőleg viszonzozza.¹ Megmondotta nekik az igazat; jóakarátát és bizalmát biztosította részükre; eltartásukra némi reményt nyújtott. „Senkinek sem mondtam többet, — írja Rákóczi — mint amennyit magam hittem. Megmondtam, hogy nyíltan senkinek sem jósolhatom a visszatérést, de visszatartani sem akarok senkit és senkinek a visszatérése sem bánt engem.“² „Azoknak mindennapi nyomora kínozza, akik sorsának részesei lettek s akiknek szükségait a megállapított költség csekély volta miatt nem elégíthette ki, mert a magyar mágnások a maguk és cselédjeik nagyszámú családjával jöttek Törökországba. Pedig ezek beköltözésének Rákóczi éppenséggel nem volt oka.“³ „Sorsom osztályosainak — úgymond — mindennapi nyomorúságát hallok és látom; magam is szűkséget szenvedek; feleségem nyomora is az én terem; üldözőim kezei között levő fiaim sorsa aggaszt; mivel a töröknek már annyi ígéretében csalatkoztam, még a mindennapi kenyeret sem igen remélhetem. Franciaországba már nem lehet visszatérnem; de még ha lehetne is, a tenger és az ellenség részéről ezer veszély volna; s ott vannak még azok a nehézségek, melyeket a felebaráti szeretet tár föl; — itt kellene tudniillik hagyni annyi magyar mágnást, — végtelen sok bajnak s majdnem a végső kétségbeesésnek martalékaul.“⁴

„Tekints Uram! — fohászkodik Rákóczi — a mi

¹ Önéletrajz 177—178. l.

² U. o. 178. l.

³ U. o. 288. l.

⁴ U. o. 332—333. l.

helyzetünkre, belső és külső nyomorúságainkra és szükségünkre. Meg fogod látni, hogy saját legelőinktől távol, idegen legelőket vagyunk kénytelenek keresni. Üldöz bennünket az ellenség; nincs nyugsága a mi lelkünknek; idegenek ragadták el a mi örökségünket; fiaink elárvultak s még a nevünk is megvetés tárgya lőn; nélkülözés, szegénység, a szükséges dolgok hiánya sujt bennünket; még a nyugalom reménye is eltűnt tőlünk; gondozásunkat és mindennapi kenyerünket a hitetlenektől kell várnunk.“¹

Midőn Törökország III. Károly császár- s magyar királylyal és Velenczével háborúba keveredett, Rákóczi érkezettnek látta az időt fejedelemsége visszafoglalására. Úgy tervezte, hogy török pénzen szervezendő keresztény katonasággal indul Magyarországra; a török az elfoglalandó földterületből és várakból semmit sem tart meg s Magyarország és Erdély jogait nem sérti meg.² A török azonban tatár-török sereg élén akarta Rákóczit Magyarországra küldeni. De Rákóczi erre nem vállalkozott.³

II. Rákóczi Ferenczben az önzetlen szabadsághős nagysága mellett ragyogó fényben tündöklék az *ember* is.

A Báthoryak, Rákócziak és Zrinyiek vallásossága családi örökségül szállott rá. Nagyanyja, Báthory Zsófia végrendeletében meghagyta, hogy a Jézus-társaság iskolájában Isten szeretetére s félelmére és tudományra tegyen szert.⁴ A politikai viszonyok alakulása következtében az ifjú Rákóczi a Jézus-társaság neuhausi (Csehország) kolostorába került. A vallás eszméit két-

¹ Önéletrajz 96. l.

² U. o. 264. l.

³ U. o. 284—286. l.

⁴ WEISER FRIGYES: A katolikus iskolaügy Magyarországon. II: k. 91. l.

ségkívül itt ültették lelkébe, melyet dicső anyja, Zrinyi Ilona annyi szeretettel gondozott.¹ Ifjú lelke vallásos irányban bontakozik s ez a szellem tölti el akkor is, midőn nemzetének szabadítójaként föllépett. Mély meghatottsággal olvassuk tábori imádságát, melyet maga készített s „amellyel az ő Urának Istenének orcáját mindennapon engesztelni szokta“. Az Isten irgalmának leesdése után a kuruczok így imádkoztak: „Adj Uram azoknak, kiket vezéreinkké akartál tenni, rendelésekben bölcseséget, az ellenkező dolgokban erősséget, a szerencsés állapotokban tartózkodást, a hadakozásokban bátorságot, az álomban vigyázást, hogy a Te akarodtnak után járjanak. Környékezd meg Uram Isten táborainkat és azokat a Te irgalmasságodnak palástjával környülveén, a mi ellenségeinknek leselkedésüktől oltalmazzad, kergesd el strázsálóinknak álmokat, hogy készületlen ne találtaassunk“.²

Hogy a kuruczok hitéletét emelje és erkölcsait javítsa, az egyes ezredekhez papokat rendel.³ Udvarában istenes és erkölcsös életet teremt. Udvartartási szabályzatában így rendelkezik: „Mivel minden bölcs rendeléseknek és azok boldogulásának főbb istápja és fundamentuma az isteni félelem, kinek szent kormányja által mink is mind életünket, mind udvarunkat és édes nemzetünknek felvett ügyit, ezen felháborodott világi tengernek és az udvarokban leginkább erőt védő hívságoknak habjai között vezérelni kívánván, annak fogyatkozás nélkül való gyakorlását elmulthatatlanul

¹ THALY KÁLMÁN: II. Rákóczi Ferencz fejedelem ifjúsága. 1676—1701. Pozsony, 1882. 1—72. l.

² Rákóczi Imádsága. 1703. (THALY KÁLMÁN: Rákóczi Tár I. köt. XXIV. l.)

³ FRANKÓI VILMOS: II. Rákóczi Ferencz vallásos élete és munkái. (Katholikus Szemle, 1904. 327. l.)

akarjuk: úgy intézze és alkalmaztassa udvari kapitányunk maga életét és udvarunknak kormányzását, hogy mind maga a kegyességben lámpásul tündököljék, mind pedig udvarunkban gyarapítván az directiója alatt lévőket, a kiadott edictumok mintegy zabola által az istentelen élettől és nevezetesen az átkozódásoktól, szitkoktól, hijában való esküvésektől, bujaságtól, tobzódó részegeskedésektől és más egyéb rossz erkölcsöktől, amelyekre a közgyarlóságinktól indíttatott ifjúság leg-hajlandóbb szokott lenni, szorgalmatosan tartóztassa, és azoknak erejével az alább írt modalitás és processus szerint büntesse és büntettesse. Melyre nézve akár táborban, akár helységekben, kit-kit a maga vallása szerint levő isteni szolgálatnak gyakorlására kényszerítsen, és kivált azokat, akik actualis szolgálatban palotáinkban rendeltetve lesznek, a reggeli és estvéli imádságoknak végben vitelére szorgalmaztassa.“¹

Zászlóin a Bold. Szűz képe leng, ilyen felirattal: „*Matre monstrante viam, Deo duce, pro patria et libertate vincere aut mori.*“² Munkácsi tárházában 1708-ban, az egyik kardnak vasán a Bold. Szűz a kis Jézussal és két, koronát tartó angyal aranyos rajza látható.³ A „pro libertate“ vert pénzein is megjelenik a Bold. Szűz képe.

Rákóczi a vallásos életnek magasabb fokára azonban csak számkivetése idején jutott. Eddig a gyakorlati élet viharai nem egyszer megtépdesték lelkének virágait. A vallás alapjait sohasem vetette el. Ezek még tévedései közben is megmaradtak szívében, mint a szikra a hamu alatt.⁴ Midőn XIV. Lajos udvarába

¹ THALY KÁLMÁN: II. Rákóczi Ferencz fejedelem udvartartási szabályzata. (Történelmi Tár, 1880. évf. 572. l.)

² CZUBERKA ALFRÉD: Kuruczokori fegyverek. Budapest, 1906. 119. l.

³ U. az: U. o. 12. l.

⁴ Önéletrajz 157. l.

került, az európai fény, pompa és élvezet egészen eléje tárult. Itt — úgymond — „szándékom szerint mindenki szeretett és tisztelt; mindenütt kedves voltam és sehol sem alkalmatlan; nem tudtam, mit jelentsen az, hogy a királyi udvarban valakinek van ellensége vagy irigye; a játék, színház, vadászat, mindenféle társalgás és fényes lakomák mindennapi kenyér számba mentek. Világfi, bárki légy, mondd meg, mim hiányzott még? Olyan királyi palotákban és kertekben laktam, melyekhez foghatót még az ó-kor sem látott. Fölös költségem nem volt, de a mindennapi szükséglet sem hiányzott; cselédségem és a vadászathoz lovam volt annyi, amennyit rangom megkövetelt; díszes ruhámat mindenki megdicsérte. *S szívem mégis nyugtalan volt, mert téled messze eltávolodott.*“¹

1715-ben nagy fordulat állt be életében. Lelki gyakorlatra a kamalduliakhoz Grosbois-kolostorba vonult. Ettől kezdve egyre tisztábban kezdte látni az ember földi célját és feladatát. Eközben történt XIV. Lajos halála, akit ő atyjaként tisztelt.² Ez az eset egészen megrendítette. A temetésen hallotta Massilonnak mélyen járó búcsúztatóját: „Testvéreim! *Csak az Isten nagy*, főleg az utolsó pillanatokban, midőn a föld királyait magához szólítja. Minél nagyobb volt az ő fölségük és hatalmuk, annál jobban megdicsőül az Isten nagysága és fönsége, ha azok eltűnnek. Isten az, ami; az embernek meg mindabból, amiről azt hiszi, hogy van, már semmije sincs!“³

Látta Rákóczi, hogy az a hatalmas király, aki hetvenegy esztendeig ült a trónon, körülvéve fény,

¹ Önéletrajz 234. l.

² U. o. 146. és 241. l.

³ Massilonnak XIV. Lajos fölött tartott beszéde.

gazdagság, hatalom, dicsőség és siker által, nem nehezen válik meg az élettől és lelki üdvösségéről gondoskodik. Udvarát, kormányát, sőt az egész nemzetet látta napvilágra jönni; őket fölnevelte, mint fiait szerette s velük annyi jót tett. S mégis az egyik sírt, a másik nevetett, a harmadik meg azon törte a fejét, hogyan vessen gáncsot az elhunyt király intézkedéseinek.¹

Ezóta Rákóczi gyakrabban megfordult Grosboisban s végül állandóan itt tartózkodott. Most egészen a lelki élet művelésére szentelte idejét. Itt kezdte írni „Vallomásai”-t (Confessio peccatoris), Szent Ágostonnak „Confessionum libri tredecim”-je hatása alatt.² Rákóczi a Vallomásokat azért írta, hogy másokat Isten imádására serkentsen.³ Ezekben Rákóczi a lelki élet alapos ismerőjének bizonyul, aki az elmélkedés művészetéig emelkedett. Okos fejtegetéseit a megsebzett, de bajából kigyógyult lélek sugalmazza. A hívő embernek tiszteletreméltó alakja jelenik meg, aki Isteneben bíz, benne teljesen megnyugszik és szenvedéseit türelemmel viseli.

Az Istennek köszöni mindenét, politikai emelkedését⁴ és megszabadulását ellenségei üldözésétől.⁵ Az élet viszontagságai között megismerte a jó sorsot és a szenvedéseket, s azon meggyőződésre jutott, hogy „az Isten szeretetén és szolgálatán kívül a nap alatt minden csak hiúságok hiúsága”.⁶ Boldog csak az, aki az Úr törvényeit megtartja; s még a fejedelmi trón

¹ Önéletrajz 243—250. l.

² KARÁCSONYI JÁNOS: II. Rákóczi Ferencz fejedelem vallomásai (Kath. Szemle, 1903. 637. l.)

³ Önéletrajz 146. l.

⁴ U. o. 298. l.

⁵ U. o. 313. l.

⁶ U. o. 67. l.

és bíbor is csak fényes nyomorúság.¹ Az ember tehát mindent Istenért cselekedjék.² Tanuld meg ember, minő édes a ragaszkodás Istenhez.³ „Uram — fohászkodik Rákóczi — semmi sem jó, semmi sem állandó, semmi sem nyugodt, semmi sem maradandó, csak ami érted benned és általad van.⁴ „Ó Gondviselés! Te légy az én sarkcsillagom, midőn a tengeren járok. Te vezess a csatába. Te légy vígasztalásom a veszedelmekben, horgonyom a hajótörésben s fáradozásomnak egyedüli jutalma!“⁵

Rákóczi mindenkinek szívébe szeretné ültetni azt az igazságot, hogy benne az emberek az isteni Gondviselés csodás munkájának példáját lássák. Bámulják meg azt, hogy ő, aki annyi országban és helyzetben megfordult, nyugalmat és békét sehol sem talált, csak a magányban.⁶

Megbocsát üldözőinek, hogy az Úr neki is megbocsásson.⁷ Lelke súgja, hogy „az emberi szív szeretet nélkül nem lehet el;“⁸ „minden erénynek teljessége a szeretet.“⁹ A katolikusok és protestánsok közé is a szeretetet akarja beültetni, hogy legyen vége a meghasonlásnak, gyűlölködésnek és vérontásnak.¹⁰

Ezen vallási elveknek méltó koronája Rákóczinak rodostói élete.¹¹ „Az apostoli és római katolika

¹ Önéletrajz 74. l.

² U. o. 193—194. l.

³ U. o. 294. l.

⁴ U. o. 190. l.

⁵ U. o. 147. l.

⁶ U. o. 247. l.

⁷ U. o. 343. l.

⁸ U. o. 75. l.

⁹ U. o. 165. l.

¹⁰ U. o. 159. l. — Emlékiratok 63. l.

¹¹ MIKES KELEMEN: Törökországi levelek. I. k. 75—76. l. (Toldy-féle kiadás.)

anyaszentegyház szent hitében, amelyben a Te véghetetlen irgalmasságodból születtem, akarok — mondja Rákóczi — meghalni. Hiszem mindazt, amit ez tanít; s gyűlölöm mindazt, amit kárhoztat “¹

Rákóczi a szegényeket segíti, a fényűzést kerüli, a táplálkozásban kevéssel beéri, a szerencsétlenséget férfiasan viseli, a jó sors nem kaptja el, a közügyet a magánérdek elé helyezi, szüntelen fáradoz; a gazdagságot, egészségét és életét nem gondolja a közérdek kárával; igazságos, a becsületre sokat ad, az erkölcsi erényeket követi, hűséges barát, a közbecsülés osztályosa, megjelenése előkelő és kellemes, előzékeny, mindenki szereti.² Vitézei rajongtak érte. Maga Rákóczi is tudta ezt s még a szatmári békekötés hallatára is így írt: „Sohasem tulajdonítám ez eseményt a nemzet könnyelműségének, hűtelenségének, avagy végre személyemtől való elfordulásának, mert hiszen, hogy hozzám ragaszkodott, annak folyvást a legmegindítóbb jeleit adta. A főbb tábornokok, a senatorok s minden jelentékenyebb ember Lengyelországba követett. Erdélyi tanácsosaim, hasonlókat teendők, mindnyájan a határokon valának s csak a fentartásukra szükségeseket kérték. Azonban teljes szeretettel és őszinteséggel kijelentvén nekik, hogy olyast, amiről magam sem vagyok biztosítva, ő nekik sem ígérhetek: oly fájdalmasan váltanak el tőlem, hogy soha el nem felejtetem.“³ A velem kibújdósók „atya helyett atyjukul tekintettek, hiszen többen udvaromban nevelkedtek föl; javaikat és atyai örökségüket engem önként követve hagyták el; s én költség, viszonzás s elvesztett javaik jövedelmének és visszatérítésének bizto-

¹ Emlékiratok 343. l.

² Önéletrajz 70., 150—151., 223. és 247. l.

³ Emlékiratok 297—298. l.

sítása nélkül voltam kénytelen őket Magyarországtól ily távol eső partokról elbocsátani”.¹ De még így is nagyon sokan maradtak Rákóczi környezetében. A nemesek közül sokan már gyermekségük óta akkora hűséggel ragaszkodtak hozzá, hogy sem Rákóczi nem válhatott meg tőlük, sem ők nem tudtak tőle elszakadni.²

Hogy a nemzet fiai minő tisztelettel fogták körül Rákóczit, szép vonásokkal örökitette meg Czegei Vass György a naplójában: „... és elvégezvén a beszéllést, én így búcsúztam: Mindezek után nékem érdemem felett való jó kegyelmes uram, a vén Simeonnal ezt mondom: mostan bocsásd el Uram a te szolgádat békességgel, mert látták az én szemeim a te szabadtódat; azért én is nagyságod kegyelmességéből elmenyek, hogy felszóval kiáltsam a Sionnak közepén és Jeruzsálemnek utcáiban: éljen, éljen a mi urunktól, istenüntől nekünk küldetett szabadító ...”⁴

Rákóczi eszes, tehetséges és szép műveltségű ember. Államférfiúi és hadi gyakorlati ismeretein kívül a tudomány művelésével is szerzett érdemeket. A *Vallomások* a lelki élet terén erősen iskolázott szellemnek gondolatban gazdag és jellemében nemes megnyilatkozása. „*A keresztény fejedelem fohásza*” című munkája imádságos könyv. „*Emlékiratai*”-ban szabadságharcza történetét írja meg 1703-tól 1711-ig. Írt még két művet: „*Traité de la Puissance*” (Értekezés a hatalomról), továbbá „*Reflexions sur les principes de la vie civile et de la politesse d'un chretien*” (Észrevételek a keresztény ember világi életének és erkölcsi érzületének elveiről).

¹ Önéletrajz 211. l.

² U. o. 250—251. l.

³ NAGY GYULA: Czegei Vass György és Vass László naplói 1659—1739., 453. l. (Monumenta Hungariae Historica. II. oszt. XXXV. köt.)

Ifjú korában tanulja a mennyiségtant, az építkezés tudományát, rajzolgat és festeget.¹ Ezen utóbbival később sem hagyott fel. Mányoky Ádám udvari festője volt.² A francia udvarban Rákóczit úgy ismerték, hogy van ízlése és kritikája. Műipari jártasságáról az ő Mikes Kelemenje értesít.³

A hatalomról szóló értekezésben Rákóczi így szól fiaihoz:

„Adjatok hálát Istennek és legyetek büszkék arra, hogy olyan nemzetnek vagytok gyermekei, melynek első királya a szabadságot a keresztény szeretet igaz törvényére alapította és elrendelte, hogy a keresztény szeretet hatalma uralkodjék. Bocsássatok meg azoknak, akik nem tudják, mit beszélnek, midőn ezen nemzetnek a meggyalázó rebellis nevet adják; mert nem gondolják meg, hogy a keresztény szeretetnek általánosnak kell lennie a testvérek, saját maguk, gyermekeik, az utódok és a törvény alkalmazása körében.

Majd olvassátok ezt a csúfnevet, melyet atyátoknak saját nemzetetek történetében adtak. De vigasztalódjatok azon, hogy Isten nem úgy ítél, mint az emberek. Bocsássa meg az Úr azok gyengeségét, akik félelemből nem követték lelkiismeretök szavát, hanem Istent és embertársaikat meghazudtolták.

Egy napon, az ég és föld s az élők és holtak szigorú bírása előtt, egyszer majd megjelenik az igazság. S ez nagy és erős vigasztalás azok lelkiismeretének megnyugtatóására, akiket csapások értek. Én bizalmamat abba helyezem, aki engem lelkesített, hogy a törvény biztosította szabadság szerint cselekedjem, — hazaszere-

¹ Önéletrajz. 24. l.

² THALY KÁLMÁN: Irodalom- és műveltségtörténeti tanulmányok a Rákóczi-korból. 49. l.

³ Törökországi levelek. I. 222. l.

tetből, minden uralkodásvágy kizárásával. S szégyenkez-ném azon, ha vállalkozásom nem tisztán a haza javát czélozta volna; mert akkor tetteimnek nagy része, mint az önzés cselekedetei, nagyon is emberi vígaszul szolgálnának.

Vannak ugyan tetteim, melyekkel megérdemeltem, hogy az Isten engem megalázzon; de azokkal soha sem kerestem dicsőséget, legkevésbé a magamét. S ez az oka annak, hogy bűneim kiengeszteléséül nyugodtan tűröm azt a gyalázatos címet, amelylyel engemet megsértettek.“¹

II. Rákóczi Ferencz számkivetésében így kiáltott fel: „Vajjon örökre elvesztettük-e örökségünket, amelyért mi száműzötték foháskodunk?“²

A feleletet majdnem kétszáz év multával egy fenkölt szellemű koronás magyar király, I. FERENCZ JÓZSEF adta meg, midőn II. Rákóczi Ferencz és bújdosó társai hamvainak hazaszállítását elrendelte és a magyar törvényhozás a II. Rákóczi Ferenczet és bújdosó társait hazaárulóknak nyilvánító törvényczikket a magyar „Corpus Juris“-ból kitépte. Most már a haza földjében pihennek ők, amelynek szabadságáért életüket áldozták. Miként egykor a magyar nemzet Székes-Fehérvárra Szent István és Váradra Szent László király sírjához járt búcsúra: úgy mi is a mai naptól kezdve Kassára, a Szent Erzsébet egyházba, II. Rákóczi Ferencz hamvaihoz zarándokolunk, — ahonnét magyar hazafiságunkban megerősödve, a koronás király iránti hűségünkben megszilárdulva, valláserkölcsi érzületünkben megnesmedve és honpolgári erényeinkben megyarapodva térünk vissza drága magyar hazánk és nemzetünk szolgálatára.

¹ Traité de la Puissance. Seconde Partie. Chap. VI. (Testament politique et moral du prince Rakoczi. Tom. I. 229—231.)

² Önéletrajz 96—97. l.

TARTALOM-MUTATÓ.

	Oldal
Az egyetem története 1906—07-ben. <i>Dr. Ajtai K. Sándortól</i> . . .	3
Dr. Ajtai K. Sándor rectori beszámoló beszéde	5

I. Tanerők.

A) Tanári személyzet	43
a) A tanárok összes létszáma	43
α - β) Előadások és előadó tanárok száma az I. és II. félévben	44
B) Halálozás, lemondás és nyugdíjazás	46
C) Tanári kinevezések	48
a) A hittudományi karon	48
b) Az orvostudományi karon	48
c) A bölcsészettudományi karon	49
D) Helyettesítések és tiszteletdíjak	49
a) A hittudományi karon	49
b) A jog- és államtudományi karon	50
c) Az orvostudományi karon	50
d) A bölcsészettudományi karon	51
E) Tanároknak adott megbízatások és fölmentések	52
Dr. Schwarz Gusztáv, dr. Grósz Emil, dr. Liebermann Leó, dr. Lóczy Lajos, dr. Székely Ágoston, dr. Kiss János, dr. Goldzieher Ignác, dr. Földes Béla, dr. Szinnyi József, dr. Entz Géza, dr. Vasváry Ferencz, dr. Scheffer Károly, dr. Acsay Antal megbízásai	54
a) Rectori hivatal felülvizsgáló-bizottsága	55
b) Quaestura felülvizsgáló-bizottsága	55
c) Könyvtári bizottság	55
F) Magántanári képesítések	55
a) A jog- és államtudományi karon	55
b) Az orvostudományi karon	56
c) A bölcsészettudományi karon	56
G) Magántanári jutalmak	58
H) Kiténtetések és elismerések	59
I) Egyetemi ünnepélyek, szünetek, meghívók, repraesentationalis működés	60
J) Szabadságolások	70

II. Hallgatóság.		Oldal
A) Létszám		75
a) A hallgatók száma		76
b) A hallgatók vallása		77
c) A hallgatók anyanyelve		78
d) A hallgatók honossága		79
e) A hallgatók kimutatása, szüleik polgári állása szerint		80
f) Nőhallgatók az 1905/06. tanévben		81
g) Pályavégzés. Távozás		82
B) Vizsgálatok		83
a) Vizsgálatok és szigorlatok a hittudományi karban		83
b) Vizsgálatok a jog- és államtudományi karban		84
c) Szigorlatok a jog- és államtudományi karban		85
d) Vizsgálatok az orvostudományi karban		86
e) Szigorlatok az orvostudományi karban		87
f) Vizsgálatok és szigorlatok a bölcsészettudományi karban		88
g) Orsz. középisk. tanárvizsgáló-bizottság		89
h) Oklevelek honosítása		90
C) Tandíjengedés		91
D) Ösztöndíjak		91
a) Tanári ösztöndíjak		91
b) Utazási ösztöndíjak		92
E) Ifjúsági egyesületek		99
a) Egyetemi zászlóaljok		99
b) Budapesti Egyetemi Énekkar		99
c) Vasvári Pál kör		100
d) Egyetemi Olvasó-Csarnok		101
e) Joghallgatók Tudományos Egyesülete		102
f) Mensa Academica-Egyesület		104
g) Egyetemek Kórház-Egylete		106
h) Egyetek Kórház-Egyletének betegforgalma, facultások és hónapok szerint		107
i) Általános Egyetemi Segély-Egylet		110
j) Budapesti Egyetemi Athletikai Club		110
k) Joghallgatókat Segítő Egyesület		112
l) Orvostanhallgatók Segítő Egyesülete		113
m) Bölcsészettanhallgatók Segítő-Egyesülete		115
n) Budapesti Egyetemi Gyorsíró-Egyesület		116
o) Természettudományi Szövetség		116
p) Gyógyyszerészetanhallgatók segélyző- és önképző-egylete		117
r) Szent Imre-Collegium		118
r) Térképár-kiadás. Alaptökésítések		120

III. Intézetek.		Oldal
A) Egyetemi könyvtár		123
a) A könyvtár olvasótermét látogatók foglalkozási ág szerint 1906-ban		124
b) A könyvtár közolvasótermének forgalma 1906-ban		125
c) A könyvtár tanári dolgozó- és folyóirati termének forgalma 1906-ban		126
d) A könyvtár könyvkölcsönzési forgalma 1906-ban		127
A könyvtár személyzetének ügyei		128
a) Könyveket ajándékozó hatóságok, intézetek, testületek és szerkesztőségek		130
b) Magánosok könyvadománya		132
c) Külföldi könyvtárakkal és tud. intézetekkel való érintkezés		133
B) Klinikák, laboratóriumok		134
a) Az orvostudományi karnál		134
b) A bölcsészettudományi karnál		144
C) Seminariumok		149

IV. Egyetemi háztartás.

A) Gazdasági hivatal	153
1. Gondnoki iroda	156
2. Műszaki iroda	156
3. Betegfelvételi iroda	156
4. Gazdasági hivatal segédszervei	157
5. Jutalmazások	164
6. Szabadságolások	165
B) Szükséglet és fedezet	166
a) Személyi kiadások	166
b) Dologi kiadások	169
c) Bevételek	170
d) A budapesti királyi magyar tudományegyetemi alapnak vagyon állása	171
C) Egyéb egyetemi alapítványok	172
a) Az egyetemi rectori hivatal alapítványi pénztárától kezelt alapok összehasonlító vagyonálladéka	178
b) Egyetemi magánalapítványok	180
D) Építkezés	184

V. Egyetemi kormányzat.

A) Rectorválasztás	191
B) Rectori hivatal	192
a) Tisztviselői kérdés. Status	192
b) Személyi ügyek	195

	Oldal
c) Egyetemi alkalmazottak, altisztek és szolgák jutalmazása	198
d) Irodai átalányok elszámolása	199
e) Munkásbiztosítás. Betegségély	199
f) Administratív határozatok	200
g) Jubiláris díszoklevelek	201
h) A régi országház nagyterme	201
i) Sürgős ügyek	203
j) Hágai conferentia	207
Kimutatása az egyévi kötelező kórházi gyakorlat eltöltésére jogosított kórházaknak	210
Szigorlati, vizsgálati új szabályok	215
C) A Tanács tárgyalásán átment fontosabb ügyek	224
1. Iktatókönyv	224
2. Tanszéki ügyek	224
3. Tanulmányi és kormányzati ügyek	246
4. Fegyelmi ügyek	274
D) Részvét	276
E) Segélyezések	277
F) Altisztek és szolgák	280
Székfoglaló beszéd dr. Török Auréltól	287
Tanévnyitó beszéd dr. Lánzy Gyulától	329

VI. Függelék.

A) Semmelweis.

1906. évi szeptember hó 30-án az Egyetem aulájában rendezett ünnepély	377
1. Dr. Ajtai K. Sándor Rector Magnificus megnyitó beszéde	383
2. Dr. Bárony János egyetemi tanár ünnepi beszéde	387
3. Az ünnepélyen megjelent idegen nemzetek küldötteinek beszédei	393
a) Schultze Bernát jénai professor beszéde	395
b) Chrobak R. bécsi egyetemi tanár beszéde	399
c) Schanta Fr. bécsi professor beszéde	401
d) Fibiger J. kopenhágai egyetemi tanár beszéde	401
e) Pestalozza E. római professor beszéde	403
f) Guzzoni Degli messinai tanár beszéde	404
g) Herff O. baseli professor beszéde	406
h) Duka A. angol egyetemi tanár beszéde	407
4. Dirner Gusztáv szoborbizottsági titkár jelentése	418
5. Dr. Györy Tíbor előadása	417
6. Dr. Ajtai K. Sándor záróbeszéde	417

B) II. Rákóczi Ferencz.

1. Dr. Békefi Remig egyetemi tanár ünnepi beszéde	419
---	-----